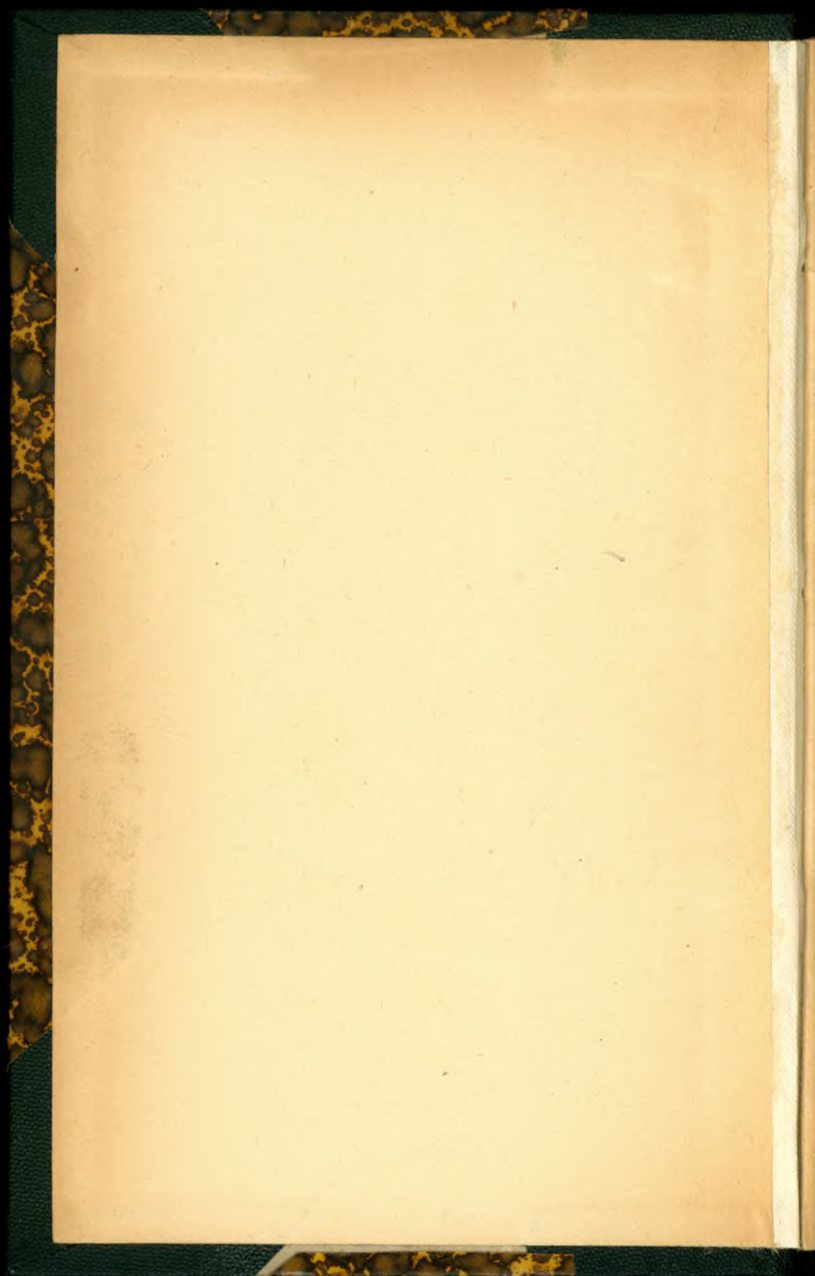
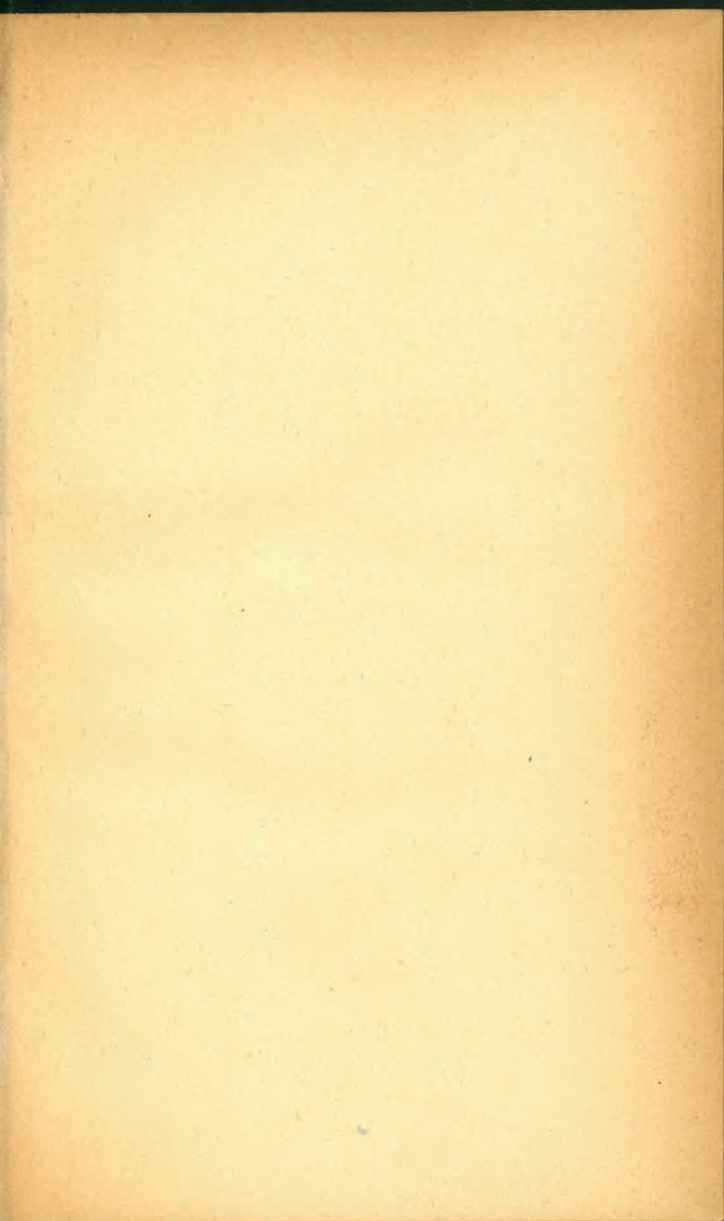
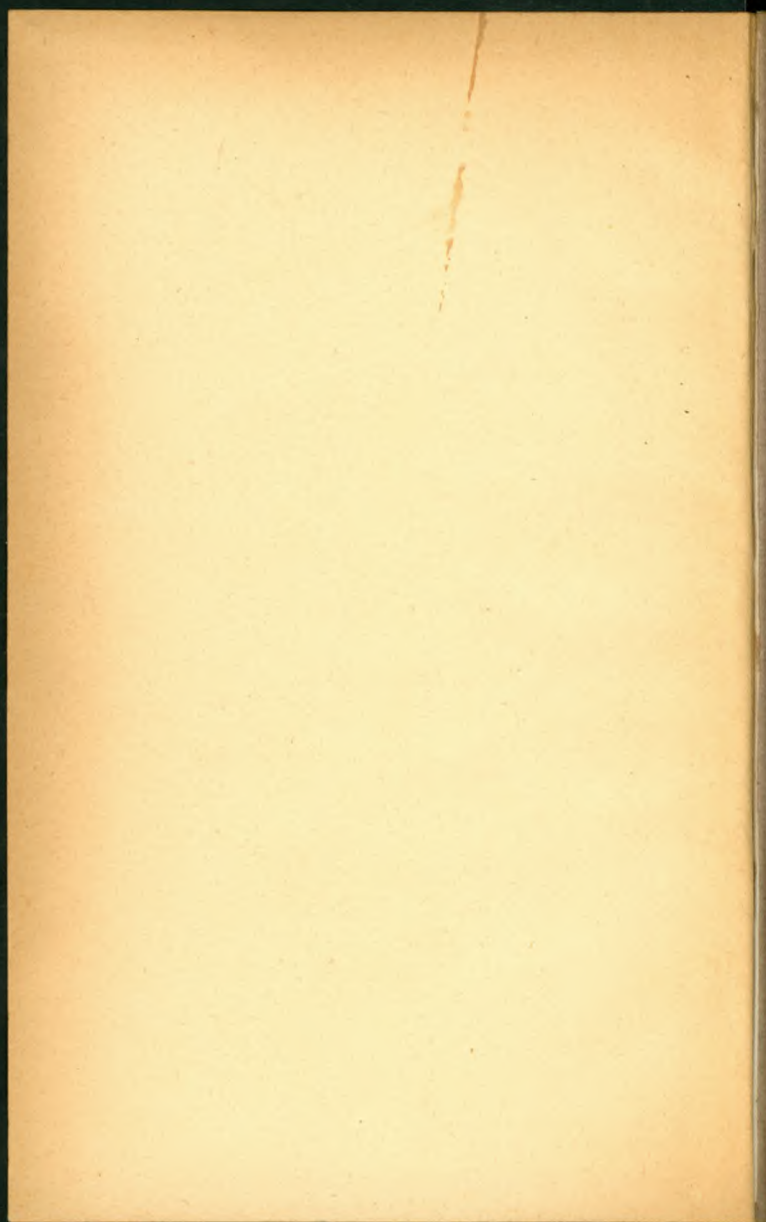

187771

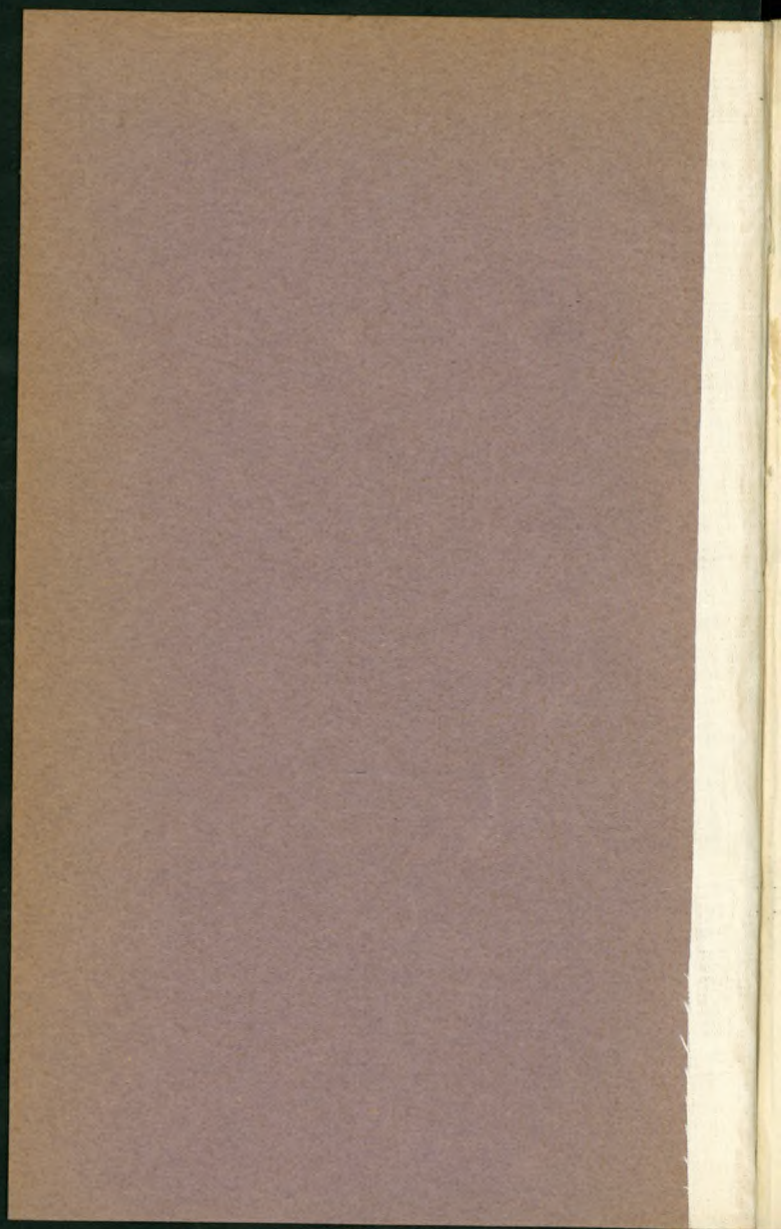

FÁBIÁN GYULA KÖNYVE.

OLASZORSZÁGI
≡ LEVELEK ≡
≡

OLASZORSZÁGI LEVELEK

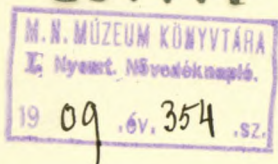
177782

Fábián Gyula könyve

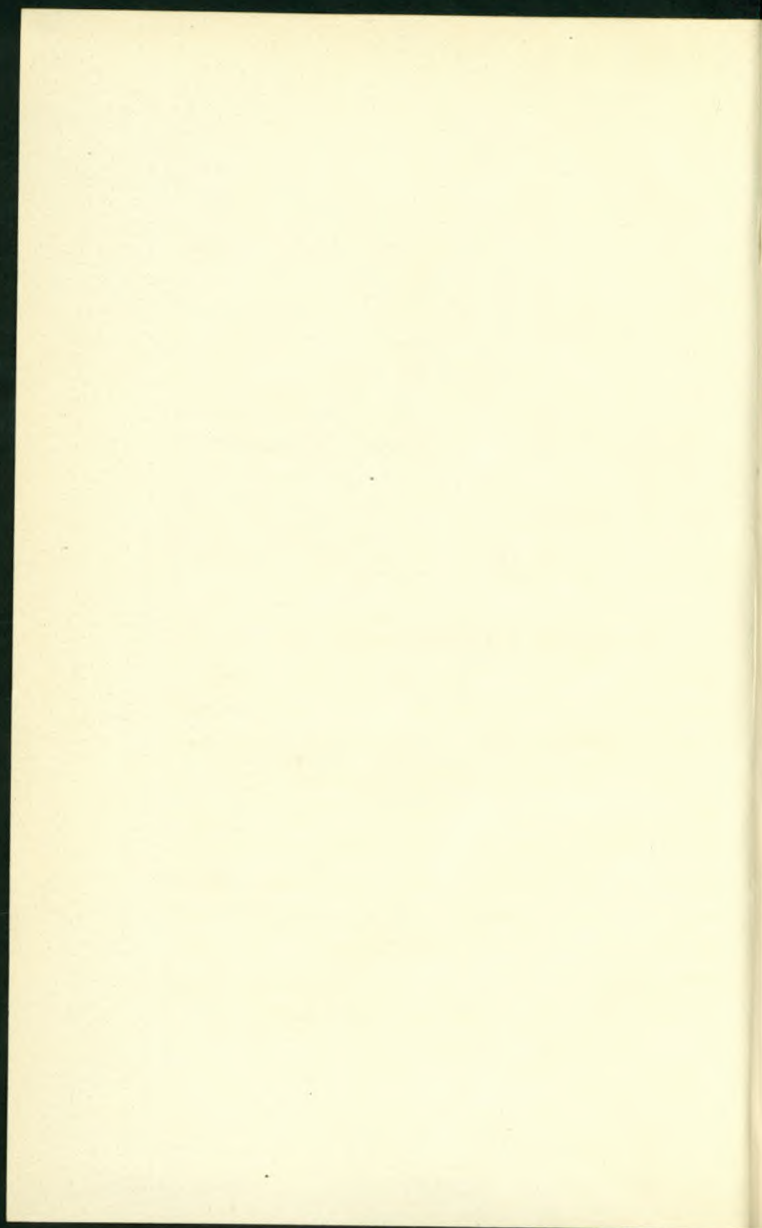
Pohung
599 a

187771

KIS HUGÁNAK AJÁNlja
GYULA

Budapest, 1908 jun. 25.

KEDVES HUGOCSKÁM !

A mint a minapában elváltunk, megfogadtatta velem, hogy sokat írok nagyon. Örömmel tettem meg ezt az ígéretet, hiszen ilyesmit mindig szívesen megadok magának. Pedig nehéz lesz most beváltani az ígérete-met, mert holnap utazom Olaszországba. Uton meg bajos ám a firkálás. Különösen akkor bajos, ha magácska az, akinek a levél íródik. Tudja, mikor magának írok, nehezen tudom letenni a tollat, pedig mikor az embernek minden perce ki van számolva, még a maga levelét is félbe kell szakítani.

No nem baj. Megpróbálok ura lenni szavamnak.

Ugye nem gondolt arra, hogy én még el is utazhatom kollegáimmal az olaszországi tanulmányutra? Az igazat megvallva, én sem. De mikor a diploma a kezemben volt (emlékszik, hogy örültünk?) és a szerkesztőtől kipréseltem azt a summát, amit pótolni kellett az állami tanulmányi költséghez, biz én nem gondolkoztam soká. Elmentem Zolihoz és én is jelentkeztem.

Huszan valánk, a vándorok. Tizenöt férfi, öt hölgy. A társaságot P. egyetemi tanár vezette, aki a műtörténetet adta elő. Így gondolhatja, hogy csupa műtörténeti dolgokat nézünk meg és ezekről mesélek magának, csak győzze hallgatni.

De reményilem lesz egy kis türelme, mert hiszen Olaszország oly szép és annyi érdekes dolog van benne, hogy még az én gyatra beszédem is megérdemel egy pici türelmet.

Most nem tudok miről írni. Ne zugolódjék azért, mert keveset írtam, az uton majd kipótolom.

Üdvözlöm nagyon sokszor.

Ancona, 1908 jún 27.

Reményilem, most már csak elhiszi, hogy buzgó és javithatatlan levélíró lettem. Ime, most van először egy lélegzetvételtre való időm és nem lélegzetet veszek, hanem levelet írok. Csak ne gondolnék annyit magára! és ne láttam volna eddig is annyi szépet, dehogy is görbülnek én most asztal mellett! — Sétálnék az égszínű Adria partján. De mikor mondom, már annyit láttam. El kell azt mondanom magának. De csak is magának.

Annyit mondok el, a mennyit a meglopott lélekzetvétel alatt beszélni lehet. Jó? Vegyünk hát hosszú lélegzetet.

Pénteken reggel indultunk el Pestről a fiumei gyorsvonattal. Robogtunk, haladtunk,

de az énnékem csak cammogásnak tűnt fel. Hogyne, türelmetlen voltam, látni szerettem volna a tengert. Semmi utazó alkalmatosság nem lett volna vágyamnak elég gyors. Pedig a gőzös annyira rohant, hogy arra a vidékre, melyen átvágtattunk, alig emlékszem.

Csak az a benyomás maradt meg élénken, amelyet a Karszt hegység látványa gyakorolt rám. Ez az Alpeseeknek egyik elágazása is több helyen ugyanazt a panorámát mutatja, amelyet alpesi fényképek és leírások után mindenki ismer. Főjellege: az iszonyu magas, szeszélyes, különös körvonalu hegyek, mély völgyek. A hegyek néhol olyan koparak, hogy sziklát látni csupán; mintha az öreg föld fehér csontvázát akarná mutogatni; néhol meg erdőkkel, virágos mezőkkel vannak borítva és helyei néhol olyan vadregényesek, amilyeneket eddig csak bombasztikus regényes leírások után tudhattam volna elképzelni.

Fiume felé szinte borzalmasakká válnak a Karsztnak természeti szépségei. Sehol egy bokrot, fát nem lát az ember, csak sziklát. Fehéret, vakítót. A vonat olyan mint valami

elő állat, amely prüszkölve, fujja gyüri le a temérdek akadályt, amelyet a Karszt gördit eléje. Viadukt, alagut, áttört sziklafal, egymásután, szinte lépésről lépésre ad helyet egymásnak. Hihetetlen magasságba kanyarog, kuszik fel a vonat. És ebből a borzalmas magasságból láttuk meg a leáldozó nap fényénél a csodaszép tengert. Hogy ujjongtunk a bűvös látványra! Köröttünk a kopár sziklaság, alattunk meg az eleven, színes tenger, ködös partjaival, kis vitorlás bárkáival, amelyek úgy suhantak a nyugodt vizen, mintha fehér galambok lettek volna, amelyek vizet akarnak inni és szeliden lebegnek a hullámfodrok felett. El nem felejtí azt a látványt senki.

A vonat is mintha pihenne, mintha ő is gyönyörködne csak lassan halad. De lassúságának más oka is van. Abból a hihetetlen magasságból oly mélyre lejutni, csak vigyázva lehet. Én magam elképzelni sem tudtam, miképen jutunk erről a pokolhelyről, le a mélységbe? Szinte idegessé tett a várakozás, míg a vonat óvatosan lejutott a sok fordulón, viadukton, alagutsorokon át, a kikötőbe, ahol a mi vonatunkat várta az anconai hajó.

A hajót »Villám«-nak hívták. A magyar-horvát tengerhajózási társaság gőzöse. Szép, nagy hajó, de semmiesetre sem olyan nagy, mint én azt magamnak előre kiszíneztem. A födélzet utassal volt tele. A legnagyobb része egy olyan vászontámlájú tábori székek veszekedett, melyekben sokan heverésztek és aludni látszóttak. Kezdetben nem tudtam, miért folyik a harc az ilyen székek birtokáért. Később megértettem. Az ilyen széken töltik az emberek az éjjelt. Már. t. i. azok, a kiknek hálófülke nem jutott.

Ismerős arcot is vettem észre. Egy sápadt beteges urilányt. Pesten láttam sokszor az egyetemen, ahol golya koromban sokszor megfordultam. Egy tábori széken feküdt; megette pedig egy korosabb csodaszép nő, akinek arca nagyon hasonlított az övéhez. Az anyja lehetett, aki üdülni kísérhette a lányát. Sokáig néztem azt a szép, nemes arcot, mely azt a fonnyadt, sápadt ábrázatot kénytelen kísérni és fonnyadni, sápadni, megráncosodni vele. Hiába, ő nem akar szép asszony lenni, ő — anyja.

Kongattak. A hajó kötelékeit kibontották, a hajó megingott. Majd a gépezet elkezdte verni a vizet és a gőzös lassan megindult. Egy-két kis hajlás után a »Villám« futása gyorsabb tempót vett fel és csakhamar künn voltunk az öbölben.

Gyönyörű este volt, mikor elhagytuk Fiumét, a mely egy hatalmas lámpacsomónak látszott. De mindig kevesebb és kevesebb fényt láttunk belőle, utoljára csak egy-két csillag pislogott mellettünk. Jelző lámpák voltak. Lassan azok is elmaradtak, eltűntek és nem maradt más fény, mint a csillagoké, melyek szeliden ragyogtak az égbolton. Kinn voltunk a nyílt tengeren. Az egész világ a csillagos égbolt, a hajó meg a susogó tenger voltak, mely feketén hullámozott körülöttünk, ameddig a szem csak ellátott.

Az utasok kezdetben fenn voltak a fedélzeten, de mikor éjfélkor hűvössé lett a tengeri levegő, lementek a hajóba. Most már voltak üres székek, melyekben aludni lehet. Én is találtam egy ilyen elhagyott kincset, talán az a szép asszony pihent rá, Kép-

zelheti, milyen örömmel foglaltam el. Boldogan ereszkedtem a kényelmes ülésbe, betakaróztam öreg, kiszolgált gallérommal. Egy darabig néztem a fejem fölött a Mária-csillagot, de a fáradtság lezárta szemem. Hallgattam még egy kis ideig a hullámok csapdosását, amint a hajó oldalához verődtek, de aztán már csak a ringatást éreztem — elaludtam.

Reggel három óra felé felébredtem. Még mindig nem észleltünk partot. De a vízben már láttunk néhol moszatot és egy pár sirály is ránk akadt. Ugy látszik, előnkbe jöttek a partról

Már jó magasan állott a nap, mikor hajónk befutott az anconai kikötőbe. A parti hordárok (facchinok) megrohanták a hajót és erővel tépték ki az utasok kezéből a podgyászt. Rohantak vele a vámhoz és mire az utas magához térhetett volna bámulatából már hozták vissza a vámon megvizsgált holmit, rémes borravalót követelve.

Felmentünk egy hotelbe, szobát nyitattunk és mosdóvizet kértünk. Fél óra múlva a hotel előtt volt az egész társaság, felfrissülve a viztől.

Elindultunk szétnézni ebben az új, különös világban. Persze a társaságnak mindjárt az olasz nyelvvel gyült meg a baja. De leginkább nekem. De nem azért, mintha én nem boldogultam volna az olasz beszéddel. Sőt ellenkezőleg. Mert az egész bandában (P.-n kívül) csak én tudtam olaszul. Majd szét szedtek a fiuk. Egyiknek pénzt kellett beváltani, a másiknak képeslapra volt szüksége, a harmadik erőnek erejével csunya tengeri pókot akart venni, tudná a jó ég, mi minden kellett nekik. Császár Berczi nem maradt el tőlem soha egy nyomnyira sem. Szurkolt örökké, hogy becsapják. Így én olasz lettem. Én ordítottam társaim helyett a kalmárok fülébe, veszekedtem a pénzváltókkal és a piaci kufárokkal, mintha fizettek volna. Néha meg, mikor nem jutott megfelelő olasz kifejezés az eszembe, beszéltem franciául, angolul, sőt kinomban talán tótul is. Ha meg mindez nem segített, jött a gesztus. Kézzel-lábbal magyaráztam. Tán bizony közben táncoltam is. Így az én olasz beszédemet nemcsak hallgatni volt érdemes, de látványosságnak is elég csinos lehetett.

Persze mindenki meg akart fürdeni a tengerben. Oda vonultunk a tengeri fürdőhöz. De ott azt mondták, hogy csak holnap nyílik meg. De mivel látták, hogy nagyon kiabálunk, erősen kívánjuk a sós vizet és azt hitték, oroszok vagyunk, hoztak fürdőruhát, kabint nyitottak. Mi boldogan öltöztünk a fura ruhákba s besiettünk a vízbe. Nem is képzelem, mennyire sós. Mintha erőszakkal sózták volna meg oly istentelenül, hogy le ne nyelhessen belőle senki egy kortyot sem.

Nagyon jól esett a tengeri víz. Könyekben esik benne az uszás is, mint édes vízben. R. Erzsike meg gyönyörűen uszik. Mindnyájan megbámultuk őt. Az öreg P. lelkesen meg is jegyezte, hogy: »olyan, mint valamely hattyu, a mely elemében van.«

Fürdés után nagyon megéheztünk. Sietünk vissza a szállóba, ahol az ebéd már várt. Illetőleg a villásreggeli. Mert a hotel étkezési rend itt angolos. Korán reggel: kávé, délben: lunch, este: ebéd. Én nagyon hamar megbarátkoztam vele, így: először reggeliztem, lunch-kor ebédeltem, ebédkor vacsoráltam.

És az angol módszer nem is okozott valami nagyobb emóciót egész utam alatt.

Nagy »villásregeli« volt. Elég derült volt a hangulat is, hála a jó bornak. Szinte feledtette velünk a pénzmiseriát, melynek átkát nyögtük. Nem tudtunk megbarátkozni a sokféle pénzzel. Az az örökös átszámítás egyik pénznemből a másikba, kétségbe ejtett. Annyit számoltam itt egy nap alatt, a mennyit Grünwald professzor ur atyai kezei alatt sem tettem, míg diák valék. A nagy pénzműveletek után, mikor az ember megalkudott valahogy a lelkiismeretével, az a baj merült fel, hogy nem birta cipelni azt a sok apró pénzt. Itt tulnyomó a rézpénz. Még a tiz filléres is réz. Nagyobb, mint a mi boldogult susztertallérunk volt. Már most képzeljen el vagy harmincz ilyen darabot a zsebében. Egész átok. Pedig azok a nyomorult taliánok ilyen pénzzel boldogítottak mindenütt.

Ebéd után szobáinkba menekültünk a hőség elől, hogy kipihenjük egy kissé az ut fáradalmait. Az olaszok értenek ahhoz, hogy szobáikat a nagy melegben hűsen tartsák

Éjjel tárva nyitva minden, nappal meg szinte légmentesen szigetelik el a lakást a külső levegőtől.

No talán megbocsát; egy kicsit én is szunditok, mert biz' Isten fáradt vagyok. Itt hagyom addig, a míg a siesta tart. Hanem tudja mit? Magával fogok álmodni. Pazar lesz. Megyünk hazafelé az Izabella-utcán és megvitatjuk, milyen az idő? mért nincs egy kis eső? mikor olyan meleg van. Az ember olyan lusta és álmos. Kutya meleg van.

Öt óra felé kipihenve, megindultunk tapasztalt vezérünk kalauzolása alatt a székes-egyház megtekintésére. Erről nem beszélek, mert még sok olasz templomot látunk. De tudja-e hugoskám, hogy itt Annconában érsek is van. A város akkora sincs, mint Losonc, mégis jutott neki érsek. Itt ugyanis Olaszországban annyi a püspök és másféle egyházi méltóság, hogy majd minden városban van egy. Némelyiknek persze nagyon kevés a jövedelme. Van köztük olyan is, a kinek háromezer forintból kell megélni is, meg főpapi udvart is tartani. Bezzeg a mi főpap-

jaink nem ilyenek. P. Lajkó mesélte (olvasta valahol) hogy mikor Bakács biborosunk Rómában járt, minden vasárnap ebédre hívta az olasz biborosokat; ezek az ebédet megköszönve, kezet csókoltak a magyar főpapnak, aki mindegyiküknek egy-egy aranyat ajándékozott.

Jó nagy séta után haza mentünk és ebédhez (vacsorához) ültünk. Én korán megszöktem az asztaltól, felsiettem a szobámba, hogy magának irjak és befejezzem leveletem. Csak kevés időm van és így a maga örömére már nem sokáig untatom.

Ugy-e unja firkáimat? Milyen rossz, hogy olyan messze van és nem tudhatom, van-e türelme hallgatni engem? Hátha már azt szeretné nekem mondani: »ugyan, ne beszéljen annyit!!« De nem mondhatja. Én sem kérdezhetek magától semmit.

Pedig szeretném tudni nagyon, hogy hány cicája van?

Képzelse. Cs. Bercinek milyen rossz nyelve van. Azt hireszteli, hogy az olaszok igen szeretik a cicát. És hogy a pörkölt igen furesa volt az ebédnél. És hogy nagyon gya-

nús az is, hogy a második emeletről eltűnt a cica. Szép fekete macska volt. Nem tudni, hova lett. A hölgyek nagyon szerették. Nem tudom, mért beszélt Berci, de az tény, hogy húst nem evett. Sőt egész uton nem vett húst a tányérjára. Már azt hittük, hogy növényevő lett. De kisült, hogy csak azért nem mert húst enni, mert félt, hogy macskát adnak az olaszok. Egyszer ugyanis (talán Assisiban) kivett ő kelme egy nagy szelet húst és szépen fel is vágta. De mikor valaki »macskát« említett, csak elsápadt, letette a kést meg a villát és a bor tanulmányozására adta magát, a miben később sokra is vitte.

Ráfogják az olaszokra különben azt is, hogy a cserebogarat is megeszik. De nem igaz. Bizony Isten, hugocskám, hitvány rágalom az egész. A macska is, meg a cserebogár is. Sőt meggyőződtem arról, hogy az olaszoknak nagyon fejlett érzékük van az ételek minősége iránt. Még pedig helyes és nagyon jó az ítélőképességük. Ők példának okáért meg nem ennék a káposztát egy félvilágért. Még akkor sem, ha nem volna más

étel a világon, csak savanyu káposzta és nem tudná főzni azt sem más, csak — magácska.

Most már igazán befejezem levelemet, mert a maga türelmének is van határa.

Felice notte. --

Üdvözlöm nagyon sokszor...

*

Assisi, 1908 jun. 28.

Amint láthatja, tényleg beváltom rémes fenyegetésemet. Ismét irok még pedig sokat. Sőt egy okszerű reformot állapítottam meg a levélírás terén, aminek az lesz az eredménye, hogy tiz oldalas leveleket kap. Ugyanis nem zárom le a levelemet azonnal, de ha lehet, mindennap irok hozzá valamit, bárhol legyenek is. Így aztán mindenről beszélhetek, amit látok. Ennek azután lesz haszna is, mert jegyzeteket nem csinálok. Az lesz minden feljegyzésem, amit magának megírok. Ezek lesznek uti emlékeim. Maga azután a firkáimat idekölsönzi, és én majd lemásolom magamnak. Jó lesz?

Hol is hagytam el? Igen — Ancona.

— Onnan reggel hét órakor indultunk el vonaton Assisi felé. Egész legendák keringtek

az olasz vasut rosszaságáról. De én meglehetősenek találok. Vannak ugyan megbocsáthatatlan hibái, például, hogy a kocsik még a legelemibb kényelmet is nélkülözik (hosszú padok ezek az alkotmányok és nincs bennük ezeken kívül semmi más), ilyen Noe bárkákat láthatni néhol a vicinálisokon; meg a fahidak olyan rozogák, hogy a vonatnak meg kell lassítani menetét, hogy valami baja ne legyen, míg rajta átmegy, de mondom, ezeket (no és még sok mást) leszámítva, a vasutat kifogástalannak tartom.

Az a vidék, ahol végighaladtunk, gyönyörű szép. Kopár, sziklás hegyek váltakoznak csodaszép, kerthez hasonló, szépen művelt földekkel. Az olasz kihasznál minden talpalattnyi földet. A buzavetés közt sorban eperfák vannak, melynek gyümölcsét használja, levelein selyembogarat tenyészt, a fára pedig szőlőtőt futtat fel, mely itt gyönyörűen tenyészik és túlbőséges szüretet ígér. Nem túlzok egy cseppet sem, ha azt mondom, hogy úgy kíséri itt a szőlő a vasuti vonalat, mint nálunk a fűzfa, vagy az akácfa.

De van ám itt bor, jó is, olcsó is, bőviben.

Szalmával, sással font, nagyon kedves üvegekben pár soldoért árulják mindenütt, bárhova megy az ember. Többnyire vörös bort kapunk mely majdnem fekete. A fehér bor jobb, könnyebb. Ebédnél mindenikünk elfogyasztott minimum fél-litert, Berci, aki a bort alapos tanulmány tárgyává tette, jóval többet; semmi utóhatását nem éreztük soha. Egy kis jókedvet, ennyi az egész. És hihetetlenül olcsó, mert adóztatva alig van. Egyszer Cs. Berci tanulmányutra hívott engem, betértünk egy »grotta di vino«-ba, megtöltöttük üvegeinket, vagy két pohár bort felhajtottunk és fizettünk a körülbelül másfél liter borért, harminc centesimit (15 kr.). Nem is igen ittunk egész utunk alatt mást, csak bort. Vizet alig láttunk, amely különben is rossz, majdnem ihatatlan.

Utunkat egy kis baleset zavarta meg. P. tanár ur, érdekes vezetőnk, egy kisebb vasuti állomáson, Fabrianoban lemaradt. Csak a kalapját hagyta ott a hölgyek szakaszában, mely flegmatikusan ült a polcon és utazott velünk nyugodtan tovább, mintha gazdáját semmi baj nem érte volna.

Mi persze megvoltunk akadva, nem

tudtuk, mit csináljunk; de Foglinoban, ahol Assisi felé át kellett szállnunk, sürgöny várt, amelyben az az utasítás volt, hogy várjuk meg a következő vonatot, mely d. u. 4 órakor érkezik és közvetlen csatlakozása van a másikkal vonatra.

Erre megnyugodva, leraktuk podgyászunkat az állomáson és bementünk megnézni a várost. Tipikus olasz város. És mert Assisi is az, elengedem Foglino leírását magamnak, mert Assisiről majd beszélek és fogalmat szerezhet magának az olasz város képéről.

Társaimnak legnagyobb része fürdéssel töltötte el az időt, amíg arra a vonatra kellett várnunk, amelyen vezetőknek kellett megérkeznie.

Lementünk egy kis folyóhoz és messze a várostól találtunk is fürdésre alkalmas vizet. A nap nagyon forrón sütött, elképzelheti hát, milyen jól esett a hűvös vízben üldögelnünk. Morresnek csak a nagy göndör haja látszott ki a habokból és buzgón énekelt. Mintha valami nagy paróka fujta volna roppant érzéssel a »zarándokok karát« a Tannhauser operából. Morres ugyanis igen dühös Wagnerista és természetesen annál inkább antialkoholista.

Alig tudtunk megválni a kedves folyótól. De sietnünk kellett, hogy várhassuk az öregünk vonatát. Drukkoltunk, hátha nem most jön? Hátha újra lekésett? Bizony ritkán figyelnek meg vonatot olyan feszült érdeklődéssel, mint azt, amely 4 órakor érkezett a foglinoi állomásra! De nem csalódtunk! Megpillantottuk P. arcát egy ablaknál, amint nem kevésbé feszült érdeklődéssel vizsgálja a perront. Mikor meglátott bennünket, vigan integetett felénk nagy vörös zsebkendőjével, mely úgy lobogott, mint valami harci zászló. Mi is visszaintegettünk neki ugyancsak vigan — az ő tulajdon kalapjával.

Biztosan a kalap is megörült, hogy visszakapja gazdáját, mert mi nagyon összenyomorgattuk szegényt.

Az üdvözlések után (mikor már a kalap ott pompázott a műtörténelmi tudományok gazdag magazinján) elmondta, hogy kaján bosszu áldozata lett. Haragudott rá a kalauz; nem tudni, miért. És mikor leszállott egy állomáson, hogy egy kissé sétáljon, észrevette ezt az ellensége és úgy állott bosszút, hogy a vonatot nagy hirtelen elindította. Hiába pro-

testált azután ő, bizony szépségesen lemaradt a vonatunkról.

Hát ilyenek az olasz vasutak.

No vigyáztunk is professzorunkra, mint a himes tojásra. De meg is volt ennek a maga fényes eredménye. Elértük szerencsésen Assisit, anélkül, hogy az öreg utközben lemaradt volna. —

Assisiben régi, ósdi szállóba vonultunk. Már esteledett, mikor szobáinkba jutottunk és magunkat úgy, ahogy úgy, rendbehoztuk.

Én azóta mindig magával vagyok; rovom az apró betűket egymás mellé, nézem, mennyi sokat kell leírni, míg szavak, mondatok lesznek belőlük. Tele barázdáltam sorokkal az olasz hárttyát, amelyről maga le fogja olvasni, hol járok én, mit csinálok én? Azt ugy-e, nem kell mondani, hogy mindég magára gondolok?

De most bocsásson meg, hugocskám, le fogom tenni a tollat. Abba kell hagynom az írást, mert vacsorához kell öltöznöm. Az asztalnál való megjelenésre ugyanis mindig nagy gond fordítódik. A hölgyeket alig győzzük kivárni, annyira öltözködnek. Olyanok vagyunk itt, hugocskám, mint a nagy grófi népség

Fényeskedünk. — De nincsen ám grófságunk, csak nagy fene diploma papirosunk és még nagyobb üres zsebünk.

No de félre minden gunyolódással, kikenjük a bajuszunkat, kicsipjük magunkat, ruganyos léptekkel lesétálunk a ristonante-ba, mondunk egy-két üres szót a hölgyeknek, leülünk és várjuk a maccaronit.

Addig pedig magának is várni kell, míg a sok maccaronit megesszük. Az pedig sokáig eltart. Mert az nagyon sok időbe kerül, míg egy olyan hosszú maccaroniszál elpusztítódik aminőket a taliánok itt az ember elébe raknak.

A nivederci kicsi hugom. Csak jó, ha az ember olaszul is tud hebegni, mindjárt módissabb lesz a beszédje, ha egypár idegen szót is keverhet közbe.

Vacsora után még elbeszélgetek egy kicsit, míg ágyba nem húz az álom. Jó lesz-e?

*

A vacsora igen fényes, elegáns és nagyon jó is vala. Egy lakzi sincs olyan, mint aminő a mi vacsoránk volt. Mivel tudom, hogy maga szereti az ilyesmik leírását

hallgatni, (milyen, minő, mennyi volt?) hát
íme itt az étlap: 1. Leves (valami olasz zöld-
ségfélével). 2. Kirántott borjúhús (olajban sült
zöldbab-salátával). 3. Csirke-sült (leveles salá-
tával). 4. Krémes tészta. 5. Gyümölcs.

Hiszen jó vacsora volt. Ki is békített
az egész világgal. Nincs is panaszom. De
mégis. Bizony isten, elcseréltem volna az egész
pazar vacsorát egy tányér jó savanyú káposz-
tával, amelyben valami szép szál kolbász
illetlenkedik. Mert az »otthon« lenne. Meg is
enném azt a káposztát akkor is, ha — maga
főzte volna.

*

Assisi, 1908 jun. 29.

Assisi hegyen épült. Ezért utcái bizony nem a legkényelmesebbek, még gyalogos ember számára sem. A szűk utcák hol meredeken futnak fel, hol meg oly hirtelen esnek le, hogy az ember nem hinné, ha nem látná, miszerint ilyen helyeken kocsival is lehessen járni. Pedig járnak. Kis erős lovak, nagy öszvérek, melyeknek fején toll bokréta libeg, futnak le és fel a csörgő »carozzák«-kal, a dőcögős, nagy, idomtalan kövekkel kirakott sikátorokon.

Sok utca annyira keskeny, hogy négy ember alig fér meg egymás mellett. No és ha két kocsi találkozik össze egy ilyen utcában! Támad ott lárma, de milyen! Egyik sem akar háttal valami szélesebb utcába farolni, hogy

helyet adjon a másiknak. Nem egyszer verekedés is támad az ügyből, mert az olasznál ez nagyon könnyen megy.

Gyakoriak a lépcső-utcák és a végtelen hosszú átjáróházak.

Az olasz ház mindig emeletes. A földszintet nem lakják. Ott vannak a mellékhelyiségek. Az emelet és a padlás a tulajdonképeni lakás. A padlásszobákat használják rendszeren hálókülönböztetésekként.

Az olaszok különben is hihetetlenül leleményesek a tér kihasználásában. Mert kis házhelyen épít, emeleteket rak egymásra, többnyire rendetlenül, már ahogy a szükség kívánja és ahogy eszébe jut. Némelyik szoba úgy függ a házon, mint valami fecskefészék. Sokszor átboltozzák az egész utcát és erre a boltozatra építik helyiségeiket.

A ház falak mindig vakolatlanok. Csupszon állanak ki belőle a kövek. De milyen érdekes kőhalmaz egy-egy ilyen fal! Közöségek utcái kő mellett drága márvány csillog és itt-ott a falban szoborabokák lát az ember; egy-egy kart, szép fejet stb. A házon nincs semmi díszítés, az ablakok is egyszerű négy-

szögletes nyílások, minden rend nélkül elhelyezve a falakon.

Kérdeztem is ennek a furcsa építési módnak az okát. Képzelve! azért van, mert a külső vakolás és mindennemű diszítés után, adót kell fizetni. Mert az szerintük fölösleges fényezés, amit meg lehet adóztatni.

Ez a végtelen szeszélyes építési mód, melyben hiányzik minden matematikai rend, ilyenmódon nagyon festőivé teszi az olasz várost. A különös házak, melyek némelyike tiszta márvány, a furcsa udvarok, nehéz tetők komikus alaku kémények, virágos erkélyek, kapuk, lépcsők, boltozatok teszik nagyon változatossá a legkisebb utca-részletet is. Mikor a tüzes nap rásüt a falakra, az árnyék ráborul a szűk utca kövezetére, majd sötétben felfut különös idomokat alkotva a vakítóan világos házfalakra, amelyek a sokféle kőtől színesek, az ember nem tud betelni egy-egy utca-részlet festői szépségével. Még a kövezetre egy fekete franciskánust, vagy színes, cifra donnát képzeljen, kész bármelyik sikátor arra, hogy magának pazar grafikai témául szolgáljon.

Hát ilyen körülbelül egy olasz város kepe

Assisi látnivalóit a templomok teszik. Természetesen ezeket látogattuk, mert hisz utunk célja a műkincsek megismerése volt.

Leírhatatlan az a pompa és az a gazdagság, amely minden templomban megvan. Kívül vakolatlanok és piszkosak ugyan, de belsejükben minden tenyérnyi helyet a falon valami nagy mester freskója takar és lépten-nyomon valami értékes műkincsbe botlik az ember. Drága faragások, gyönyörű szövetek, pompás márványok, karzatok, színes fedett ablakok emelik a templomok pompáját. Csupa fény, ragyogás ott minden.

Elképzelheti kicsi hugom, hogy ilyen szép templomokban ugyancsak nagy, parádés misék eshetnek is. Biz itt a barátok megadják a módját, egyéb dolguk sincs.

Olyan szerencsém volt, hogy két templomban (szót. Ferenc templomában és a dómban) hallgattam isten-tiszteletet. Igen nagy cerimóniával ment végbe. Hatalmas papi segédlettel.

A misét kísérő ének bámulatos szép volt. A kórust franciskánus barát vezette. Vegyes kar volt, orgona kísérettel. Legkülönösebb az volt, hogy nők a karban nem énekeltek. Csupán

férfiakat láttam énekelni, mégis csodaszép csengő szoprán hangzott ki erőteljesen a kórusból. Magas hang volt, nagyon hajlékony és finoman iskolázott. Meglestem, kié a hang? mert a társaim égre-földre fogadkoztak, hogy elbujtatott hölgy van a férfi énekesek között. De egy isteni szoprán-szóló alkalmával tisztán láttuk, hogy egy szomorú arcú fiatal pap énekel. Nagyon sajnáltuk szegényt. —

Igazán érdekes, mennyire süllyedt a vallás morál itt, Olaszországban. Szent Ferenc koldus szegény volt. De nagy lelkével, végtelenül nemes világfelfogásával és tiszta erkölcsi elveivel hatalmas szerzetes rendet alapított, melynek szép kultur feladata volt. És most az egyszerű koldus szerzetnek székesegyháza van, kolostorral, tömve műkincsekkel. Szóval pompás és mutogatásra nagyon alkalmas rend. Assisi, Szt. Ferenc szerzetesei törték a köves földet, oktatták a népet, kertté varázsolták az assisi völgyet. Ezek meg henyélnek, esznek, isznak; a dolguk annyiból áll, hogy az oltárok körül járnak és litániákat darálnak. Az az áhitat ami szt. Ferenc arcán ül a régi mesterek képein, igazi volt és a lélekből fakadt. A

mostani franciskánus úgy ölti fel arcára a szent áhitat kifejezését, mikor arra szükség van, mint közönséges ember reggelenként a köntösét.

Bizony minden műkincsnél és templomnál nagyobb élvezetet nyújtott az esteli sétám, amelyet vacsora után tettem még.

Elszöktem társaimtól, végigróttam a hepe-hupás assisi nagy utcát és kimentem a város kapuján.

Gyönyörű este volt. Az égen színes felhők uszáltak, gyenge halvány-zöld színe volt alattuk az égboltozatnak. Mintha csak a felhők világították volna csudás fénnel a gyönyörűségecs hegycsodát, mely kerthez hasonlított. A völgyön át gyenge levegő-áram mozgott, mely úgy látszik valahol olajfa erdőben is járt, mert olyan édes illatot szedett fel, hogy szinte megrészegett. Olajfák, ciprusok, babérfák között vezetett a fehér út. A tücskök óriási ciripelést vittek végbe. Ezek itt nagyfejű, komoly bogarak, melyek olyan lelkiismeretesen muzsikálnak, mintha fizetnék érte. Pedig látja hugom, nem kapnak semmit. De hát ezt a nagy kedvet talán az édes langyos levegő teszi. Mámorossá tette őket, innen a nagy

buzgalom. Vagy tán szerelmesek a bolondok?
Ez a szörnyű kerepelés talán a nászadaluk?
No ne nevéssük ki őket. Ha tücsök lennék,
biz isten, amilyen kedvem van — én is éne-
kelnék. Mert igen jól érzem magamat.

De nemcsak a tücsökök muzsikáltak. Elő-
tem három kis lány sétált összeölelkezve, azok
is énekeltek. Vékony, gyerek-hangon. Valami
nagyon naiv, kis hangterjedelmű dalocskát.
Talán valami szép királyfiról szólt az ének
aki a párját indul keresni. De nem tudom,
megtalálta-e, mert mikor a kis lányok meg-
sejtették, hogy a hátuk mögött vagyok, sze-
pegve elhallgattak. Vége lett a mesének.

Mit gondol, megtalálja-e a királyfi a
királykisasszonyt? . . .

Ezen én is annyira elgondolkoztam, hogy
nem is vettem észre azt a nagy távolságot,
amely köztem és a város közt volt. Már alig
láttam a homályban az assisi vár ormát.

Megfordultam hát és haza siettem. Most
szobámban ülök, tele van a lelkem azzal a
gyönyörűséggel, amit a séta szerzett nekem.

Szinte boldognak érzem magam. Csupa
olyan furcsát gondolok, aminek tán semmi

értelme nincs, de azért csak gondolom és csupán azt sajnálom, hogy maga nincs itt és nem mondhatom el azokat a semmiségeket. Vagy talán, ha itt volna is, nem beszélnek. Csak nézném a maga haját, semmiségeket gondolnék és nem szólnék egy szót sem.

Hallgassa csak! — Űt az óra. Egy — kettő — tizet ütött. Tíz nagyot és három kicsit. Olyan furesán kongott a harang. Háromnegyed tizenegyre. Olyan nagy csönd van. Szeretném hangosan a maga nevét mondani, de nem merem. Zavarnám azt a nagy csendet, maga meg úgy se hallaná meg. Hát ezt is csak úgy elgondolom magamban. —

Mondja csak, mikor úgy este olyan nagy csend van és maga is olyan semmiségekre gondol, mint én most, nem rémlik magának úgy, mintha valaki a nevét mondta volna? —

Jó éjszakát.

Sokszor üdvözlöm. —

*

Assisi, 1908 jun. 30.

Mulatságos esetekben is van részünk néha.

Tegnap p. o. amint a városi park felé sétáltunk, egyszercsak gyönyörű cseresznye-ág hullott elénk, tele szép nagy, vérpiros szemekkel. Képzelteri, milyen kellemesen lepett meg mindnyájunkat a közénk hulló ág. Felnéztünk, hát láttuk, hogy két csinos signorina volt a merénylő. Egy magasan fekvő kert korlátján néztek bennünket. Persze megállottunk mindnyáján és komiszkodni kezdtünk. Kértünk még több cseresznyét. Erre a két lány eltűnt, de ismét visszatért újabb cseresznye-ágakkal, amelyeket nekünk szántak. Csakhamar közénk dobták és mi hamar megosztottunk a prédán.

Persze ilyen kitüntetés és szivesség

szemtelenné tett, oda állottunk a fal alá, kiterítettük a művész-gallért és egyre kiabáltuk: »Még egy kicsi cerassi! cerassi!« De a leányok mutatták, hogy nincs több. Mi nem tágitottunk és a nagy ostromnak az lett a vége, hogy teleszórták a kiterített gallérokat virággal. Fel is virágoztuk magunkat is, meg hölgyeinket is úgy, hogy — csoda.

No mikor a signorináknak már semmijük sem volt, mindenüket ledobálták nekünk, ezzel sem elégedtünk meg, hanem azt követeltük, hogy most már ők maguk ugorjanak le. És kifeszítettük a gallérokat, mint ahogy a tűzoltók a mentőlepedőket szokták.

Még most is azon csodálkozom, hogy nem ugrottak le. —

Azt a templomot is meglátogattuk, amelyet assisi szt. Ferenc alapított.

A városon kívül fekszik és jó hosszú séta odaig. Ennek a templomnak inkább azok az ereklyék és emlékek a nevezetességei, amelyek a szent nevéhez fűződnek. Itt őrzik szt. Ferenc cingulusát, öltönyének egy darabját. Meg van az a föld alatti üreg is, amelyben a szent férfiú lakott. Most persze pompás kápolna

borul fölébe. Van itt egy kert, mely telistele van rózsatővel. Állítólag mind annak az egyetlen rózsatőnek a hajtása, amelybe a szent belevetette magát, hogy az ördög kísértésének ellentálljon. A rózsatő tövisei összetépték a szent férfi testét, vére ráhullott a rózsalevelekre, amelyeken vöröses, rozsdabarna foltok keletkeztek.

A jámbor Ferencrendi szerzetesek pár soldoért szívesen adnak emlékül ilyen rózsalevet a templom-látogatóknak, amelyek mindegyikén ott barnul a megszáradt vérhez hasonló, legendás folt.

Minden kis, szerény dolog, anyagilag értéktelen ereklje szt. Ferenc — nagyságát, lelkének megbecsülhetetlen értékét és minden nagy, dicső, kincset érő dolog — alázatosságát, szegénységét hirdeti. Mintha a lelkét érezné lebegni az ember a nyomoruságos üreg és durva cingulusa fölött.

És mintha nem is illene ide, a nagy pompás egyházba a sok szerény ereklje. —

Amint a templom látogatásáról hazafelé ballagtunk, egy osteria előtt két hegedülő népzeneészre akadtunk. Egy fiatal suhanc az

egyik, a másik meg vak öreg. Ezeket elcsip-
tük, a társaság mögé állítottuk és keményen
meghagytuk, hogy nekünk muzsikáljanak, míg
utunk tart véges-végig. Iszonyt hőség volt,
de azért a két népzeneész rendületlenül huzta
a Garibaldi-indulót. Ugy látszik tetszett nekik
a dolog, no meg jó borraivalót is reméltek.
Ilyenformán ékes muzsikával vonultunk végig
Assisi görbe utcáin. Amerre csak mentünk,
kinyíltak felettünk az ablakok, alaposan meg-
bámultak és jót mulattak rajtunk. Egész a
hotelig masiroztunk ilyen módon, ahol a ze-
nekart megjutalmaztuk és szélnek eresztettük

Látja húgocskám, csak kitört belőlünk a
magyar virtus.

Csak a mai napot töltjük ebben a kis
kedves olasz városkában. Holnap, korán reg-
gel a legelső vonattal Perugiába utazunk.

Irhatnék még sokat, mindenféle apró-
cseprő dolgokról, de félek, hogy már most is
fecsegő vagyok, aki inkább untatja magát,
mint mulattatja.

Azért inkább megpróbálom az úgy is
hosszu assisi levelet befejezni.

Tehát — befejezés:

— Mikor is helyes a befejezés? Így tanultam: A befejezés akkor helyes, ha röviden összefoglalva a tárgyalást, az abból levont igazságokat vagy lelki benyomásokat sikerül kereken, szabatosan kifejezni. — Tehát elővesszük eszünk tokjának legértékesebb rekeszét és hugocskánk kötényébe öntjük mind, amit benne találunk. Tartsa szépen a kötőjét!

Igen! Megvan-e még a kötényem? Azaz a maga himes gyetvai kötője, a melyet magának hoztam. Viseli? Ugy-e nem?

Pedig az egészen kedves lehet, ha abban a kötényben oda áll a tüzhely mellé egy nagy menkő főzőkanállal és keveri a rotyogós — izét — k át.

Mit gondol hugocskám? meg mernék-e én abból a híres káposztából, amit maga (minden anyai beavatkozás nélkül) alkotott, enni vagy egy kávé kanállal? Mondjuk, napjában egyszer. Lefekvés előtt. (Mert utána álmodhat is az ember, ami elfeledtetni vele hogy káposzta is van a világon.) Tudja, néha úgy rémlik — »igen.« Mindenestre, nekem könnyű kimondani a boldogító »igent«, mert

egyelőre nem fenyeget az a végtelen szerencse, hogy maga engem káposzta-ebédre invitálhasson. Igen messze vagyok én most magától . . .

Épp ezért könnyű szívvél bevallhatom, hogy a maga káposztáját jobban szeretem, mint az egész napfényes Itáliát.

No, már nagyon sikerült a levelem befejezése. Szébbet nem is kívánhat senki sem. Azért még csak azt írom a levelem végére, hogy igen sokszor üdvözlöm.

*

Perugia, 1908. július 1.

Sietek folytatni leveletem, mindjárt az első alkalmat megragadva, mely írásra kínálkozik. Mindig nagyobb és nagyobb kedvem is van hozzá, mert az a sok szép dolog, a melyet óráról-óra látnunk, mind megérmelné, hogy papirosra tegyem. De mikor ez lehetetlenség. Így írok, a mennyit csak tudok. Minél többet írok, annál több marad nekem.

Tehát Assisi volt az utolsó városka, a honnan írtam.

Innen kora reggeli vonattal indultunk Perugia felé. Talán félórai utunk volt, míg oda értünk.

A város hatalmas magaslaton épült és messze feküdt az állomástól. Persze szó sem lehetett arról, hogy csomagjainkkal gyalog

tegyük meg az utat, mert nagyon elfáradtunk volna. No de hiszen ezt nem is kellett megtennünk, mert az állomásépületből kilépve, szép, hatalmas villamos kocsit pillantottunk meg, mely utasokra várt. Természetesen azonnal megszállottuk és kényelmesen elhelyezkedtünk benne. Itt azután megtudtuk, hogy milyen villamosra szállotunk fel. Az egész villamos vasut a »Palace Hotel«-é (ahol lakni fogunk). Már most elképzelheti, milyen hatalmas és szép szálló lehet ez, ha megengedheti magának azt, hogy vendégei kényelmére villamos vasutat tart.

Bizony nem is csalódtunk várakozásunkban, mert a szállónk tényleg hatalmas palota, fejedelmi kényelemmel berendezve, ahol az ember megtalál mindent, amit csak megkíván. Téli kertje is van, ahol alkalmanylott este Morresnek zongorázni. El is dörogte a jó zongorán a »Zarándok-kart,« gyönyörűséget szerezve nekünk és magának is, mert már jó ideje nem játszott zongorán.

Mikor elhelyezkedtünk szobáinkban, átöltözködtünk. Felkerekedtünk és meglátogattuk Rafael egy fiatalkori freskóját, mely egy kis ká-

polnában van, meglehetősen ép állapotban. Sokáig maradtunk ott, bámulva a nagy mester alkotását. De nem tudom miért, engem hidegen hagyott, ámbár szépségét nem tagadhatom el. Ugy-e különös? De úgy van.

Annál jobban éreztem aztán magamat a »San Pietro« templomban, ahova délután mentünk.

Ez három hosszanti hajós ó-keresztény bazilika. A középső hajó mennyezete lapos, fával van burkolva, négyzetes fiókokra osztva. Kékkel, vörössel festették be és arannyal diszítették. A mellékhajók dongaboltozattal vannak fedve.

A hajókat egymástól antik, tiszta márványoszlopok választják el.

A főoltár is drága márvány. Szinte káprázik az ember szeme, ha ránéz. Valóságos drága kövekből készült alkotás. A nagyobb felületű kőlapok intarziával vannak diszítve, melyeknek készítése valóságos vagyongá válhatott.

Hát még a »lapis lazuri!!« A kék lazur márvány. A melyért régen annyi aranyat fizettek, amennyit a kő nyomott. Még ezzel

sem fűsvénykedtek. Ezzel van kirakva az oltár. A lazúr-kő azért nevezetes, mert ennek a porából készítették a legdrágább és a hagyományok szerint a legtartósabb festéket, — az ultramarint. A régi mesterek hite szerint a lapis lazúri-ból készült szín örök időkre megtartja eredeti erejét és meg nem fakul soha. Ezért látunk annyi kéket a régi mesterműveken. És a Madonnák konvencionális kék színű palástja is alighanem ebből a hiedelemből lett olyan, mint amilyennek most látjuk.

Hisz maradtak szerződések is, melyek a lapis lazúri babonás jóságát, mellyel a régiek szemében birt, megerősítik. A képrendelő írásban köti ki, hogy a piktör a képre mennyi ultramarint tartozik elhasználni. Annyira, hogy más festékbe, p. o. vörösbe is kevertek lapis lazúri-port, mert annak a festéknek a tartóságát ezzel már biztosítva hitték.

Ebből a kis hagyományból a régi mesterek végtelen gondossága világlik ki és az a nagy önbecsülés, mely abban nyilvánul, hogy alkotásaikat mintegy örök időkre akarták megfesteni. Mintha csak érezték volna halhatatlanságukat.

Az oltár mögött vannak a papok padjai, melyek mindegyik a fafaragó művészet egy-egy remeke. Bámulatosan átérzett reneszánsz diszitéssel vannak borítva. Mindegyik pad külön megtervezett, önálló alkotás és mégis összegükben oly harmonikusak, hogy a padok különfélesége fel sem tűnik, csak a lelkiismeretes figyelő előtt. Bizony, fejedelmeknek szolgálgathatnának pompás voltuknál fogva ezek a templomi padok ülőhelyül.

Leginkább megragadja a lelket a templom belsejének csudaszép színhatása. A sokféle szín harmonikusan vöröses-sárga színt ad. Ezt a hatást a temérdek kép, freskó is emeli.

Annyi itt a kép, hogy a templom maga akár valóságos muzeum lehetne. Van itt egy pár kép Peruginótól, Guidó Renitől és Sasso-ferratótól. Különösen az utóbbi képei tetszettek nagyon.

A középhajót Vasilachinak, Tintoretto tanítványának tizenkét képe díszíti, melyeknek szépsége igazán meglepett. Valamennyinek témája Krisztus életéből van merítve.

Kiemelem ezek közül azt a jelenetet ábrázoló festményt, mikor Krisztus kiüzi a kufárokat a templomesarnokból.

Nem akar a mester Krisztusból Istent csinálni. Haragos ember áll előttünk (a glóriája lobog, mintha a festő azzal is indulatot akarna kifejezni) aki testi erejének hatalmával képesnek érzi magát arra, hogy egész embertömegre vetve magát, kiverje azt. Amint előre lép, alakja olyan erőteljes mozdulatot fejez ki, mintha csupán balkezének legyintésétől borult volna fel egy vörösruhás pénzváltó. Krisztus jobb kezében kötelet tart, de nincs rá szüksége, mert puszta tekintetétől is futva menekülnek az emberek. Rettenetes megfélemlítő lelki erő látszik abból a tekintetből kisugározni, melyet halandó el nem bír. Egy asszony (hogyan van az megfestve!) ijedtében menekülni akar. Lúdját zavarában nyakánál ragadta meg, hogy majd elfut. És annyira el van foglalva a menekülés gondolatával, hogy nem is veszi észre, miszerint lúdjá holtan csügg alá, mert izgatottságában megfojtotta. De most nincs másra gondja, csak arra, hogy annak a rettenes embernek a nézésétől megszabadulhasson. Pedig erre nem képes, mert szemét nem tudja levonni a haragjában isteni szép arcról, kénytelen,

mintha megbabonázták volna, azt az öldöklő tekintetet keresni.

Ezt a képet sose feledem el. Mindig magam előtt fogom látni azt a főséges arcot és azt a megbűvölt asszonyt.

*

Perugia, 1908. július 2.

Már a sok mindenféle komoly dolog után valami mulatósabb helyre is elviszem magát, hugom. Az a sokféle kép még megárt. Nagyon okos lesz tőle. Már pedig nagyon okos lányokkal nem mindig szívesen időzik az ember. Jól esik ám néha-néha egy kis mókaság is, mert ez pihenésszámba megy olyan munka után, aminél sok fejtörés esik.

Hát hová is menjünk?

Császár Berci azt indítványozta, innánk meg vagy három-husz pohár bort. Az ő tanulmánya érdekében is, mert ő tisztában akar lenni az olasz bor karakterével. Igenis, a karakterrel, mert a bor karaktert ad. Az igaz, hogy olcsó karaktert, mert tizenöt krajcárért annyi bort kapni, hogy ez karakterrel képes ellátni három tótot is.

Hát jó. Jerünk egy kis tanulmányutra.

Betértünk egy kis korcsmába és megkezdjük a tanulmányozást. És a következő dolgokat tapasztaltuk az Olaszországban uralkodó szomjuságsillapító módozatokra nézve. Hogy: 1. az olasz víz mint szomjuságsilapító eszköz már ósdi és elavult; 2. az olasz vízben annyi a mésztartalom, hogy könnyen leülepedvén a gyomor falára, ott mészkőréteget képezhet, amely esetleg halálos betegséggé döntheti az embert; 3. nem érdemes vizet inni, mert a bor nem sokkal drágább; és 4. hogy a bor mégis csak jobb, mint az ugyanolyan térfoglalattal bíró vízmennyiség.

Mikor ezeket a világraszóló dogmákat megállapítottuk, a karakter képzésnek abba a stádiumába jutottunk, melyet optimizmusnak neveznek a lélekbuvárok. — Tehát félbehagyva tanulmányainkat, elhagytuk az ivót, tapasztalatokkal és boros flaskókkal megrakodva tértünk vissza szállásunkra.

Én ugyanis (megállapítván az olasz víz abszolút haszontalan voltát) megtöltöttem egy pár üveget, hogy bebiztosítsam magamat a szomjanhalás ellen. Berczi ugyancsak beasze-

kurálta magát vagy két hétre, de a beszerzett anyagát a cimborák csakhamar elfogyasztották kedélynemesítés és tanulmány szempontjából.

No nem is halok meg most már szomjan egyhamar.

Maga talán nagyobb mulatságot várt a nagy nekikészülődés után, de hiába, csak ilyent leltünk, ennyivel kell megelégednünk. Azt ugyis tudja: »mikor jó a kicsiny alma is.« — Ha kitalálja ezt a nehéz kérdést, akkor elhiszem, hogy nagyon okos kis lány. És a maga okosságáról hites levelet állittatok ki a fiskusnál, amit aztán akár be is savanyíthat káposztába. De jó is lesz az a káposzta, ha maga belefőzi az összes tudományát! Megeszem mind, valahány csuporral főz belőle.

*

Perugia, 1908. július 2.

Nem felejttem el, hogy én ide tulajdonképen nem bort, hanem műkincseket tanulmányozni jöttem. Beszélek hát arról, hogy mit láttam itt Perugiában, Umbria fővárosában.

Mindenesetre legfigyelemre méltóbb a »Pinacoteque di Vanucci«, melyben az umbriai iskola legjelesebb mesterei mind képviselve vannak műveikkel. A képtár igen nagy. Kizárólag régi mesterek képeit őrzik benne. Modern kép egy sincs itten. A XIV. és XV. századba való valamennyi műemlék.

Az umbriai iskolát ismeretlen festők nyitják meg. Fára festenek, oltárszárnyak számára különösen. Anyaguk a tempera-festék. Az ájtatossági képek háttere arany, melyet örökké eltartónak preparált a gondos mester.

Most is oly szépek, ragyogók, mintha tegnap készültek volna.

A képtárnak freskói is vannak. Csodálkozik ezen? Azt kérdezhetné ugyanis, hogy fér el egy képtárban annyi fal, melyen a freskók vannak? Mert falakat csak nem akaszthatnak vagy állíthatnak úgy fel a termekben, mint képeket! Nem is ezt tették. Hanem a falon levő freskókat óriási vásznakra vitték át és úgy bánnak velük, mint más közönséges képekkel.

Az a mód, amellyel valami freskót vászonra visznek át, amilyen egyszerű, de ép olyan bámulatot keltő is. Hihetetlen ügyesség, nagy gyakorlottság kell ahhoz, hogy ilyen kényes művelet sikerüljön.

Pedig sikerül. Annyira, hogy csalódásba ejti az embert. Nem akarja elhinni, hogy a vásznon levő finom festékréteg valaha falon pompázott. Olyan finom és tökéletes ez a munka.

El kellett hinnünk, mert vezetőnk mondta, akinek tekintélye minden kétséget kizár. De el is magyarázta a művelet lényegét.

Hatalmas papiros-lapokkal beragasztják

sokszor, rétegesen, az átviendő falterületet. Oly ragasztószert használnak, hogy a képre ragasztott papiros leköti teljesen a freskó minden porszemét. Minden homokszemecske, minden kis paránya a képnek, a papiros-laphoz van kötve. Már most a falról azt a vakolat-réteget, amelyen a kép van, lefejtik és finom lemezzé preparálják, úgy hogy csak az a finom réteg marad meg, amely a festékanyag tartójául szolgál. Ezt a lemezt úgy, ahogy van, papirostól, mindenestől ráragasztják a vászonra, úgy, hogy a papiros fölül marad, a freskó porszemei pedig elválaszthatatlanul a vászonra tapadnak. Nincs már most egyéb hátra, mint a papirost vegyi preparálással a képről eltávolítani.

Látja-e, lelkem, milyen ügyes az olasz? De hisz bele született az ilyen mesterkedésekbe ép úgy, mint a medve a bőrébe. —

De nézzük tovább a képeket.

Az egyik teremben ráakadtunk egy csomó Fra Giovanni Da Fiesole (Beato Angelico) képre. Ezt a mestert azért nevezte el a műtörténet »Beato Angelico«-nak, az angyali Beatonak, mert képei mindegyikéről angyali

boldogság sugárzik le. Mindegyik arc tulvilági boldogságtól ragyog a »Beato« képein. Szelidség ömlik végig minden alakján. És azok az angyalok, amelyeket az »Angelico« fest, oly bájosak, oly gyöngédek, légies szintűek, mintha nagy szeretettel napsugarakat sikerült volna ecsetjére venni és azokat szőni bele kedves alakjaiba, melyeknek ábrázolásában mindenkor nagy kedve tellett. Igen; festékkell írott szeretet, szelidség a Beato Angelico művészetének lényege.

Róla mesélik azt, hogy mikor a szenvedő Krisztus képén dolgozott, mielőtt munkáját megkezdte volna, letérdelt, elgondolta magában a kinszenvedés folyamatát annyira szuggesztív erővel, miszerint ő is végigszenvedte az egész Golgotát. Sirt, sőt a feljegyzések szerint, szerzetes barátai sokszor ájultan szedték föl a padolat kövéről, mert a szinte fizikailag érzett fájdalmak teljesen ki-merítették.

Ilyen lelke volt a boldog Angelico-nak. —

A képtár legnagyobb része Perugino nevéhez fűződik. Mert vagy olyan képet lát az ember, amely magáé a mesteré, vagy pedig

olyat, amely valamely tanítványáé. Mindenütt a mester lelke van kifejezve. Egy olyan léleké, mely jóval fölötte áll az anyagi kifejező képességen. Sokszor szinte brutálisan küzdeni látszik a sokat akaró lélek a jóval gyarlóbb testtel, mely nem bírja követni az erőszakos szellemet, sőt sokszor ellene szegülni látszik.

Tanítványai mind oly nevűek, melyeket az egész világon csak úgy ösmernek, mint magát a mestert. A legkiválóbbakat megemlítem: Pinturichio, Eusebio Spagna Boccato, di Camerino stb. Az ő tanítványa volt Rafael is, aki azonban még nagyon fiatal korában kivált az iskolából és más városba is ment. Később függetlenítette magát Perugino hatása alól (legalább úgy látszik) és ma, mint önálló műtörténeti hős áll előttünk.

Az egész képtárnak egységes, lélekemelő hatása van. Egy nagy szellemű mester iskolája bontakozik ki előttünk. Látjuk a kezdetleges, aranyozott, fára festett, tempera-képeket. Naiv kísérletek csupán, melyeken azonban ott van már a lélek. Lassankint a technika kezd háttérbe szorulni. A mester keze ügyesebb, a rajz kifejezőbb, az előbb sápadt arcokat

felváltják az egészséges színű ábrázatok. Később a képek alakjai levetik merevségüket és már-már mozdulni kezdenek.

Perugino már tusakodik erősen az anyaggal. Olajjal fest, bátrabban rajzol, merészebben szinez, alakjai tényleg mozgást is mutatnak. Csak egy lépés és úgy tetszik, mintha Perugino megoldotta volna feladatát.

Ugyan ez a momentum vonul végig egész iskoláján. Néhol, ahol a festő mert a régi hagyományokkal szakítani és véletlenül csupán festőiségre törekedett, ott szinte tökéletes dolgot lát az ember. Szinte már nem is vár a festészettől többet.

Ez a fokozódás, a festői irány erőteljes kifejezése teszi a képtárt egységessé, lélek-emelővé. —

A Vanucci-képtárnak legalább ez volt rám a benyomása. Első benyomás, nem is beszéllek róla többet, mert érzem, hogy hosszú idő kellene ahhoz, míg újra, meg újra áttanulmányozva az egyszer látott dolgokat, azt merjem állítani, hogy értem is őket.

Meg szeliden azt hiszem, nem is lehet mindent érteni. Hisz beszélnek nagyfejű tudó-

sok bölcsebbnél bölcsebb dolgokat, némelyik még Perugino-nál magánál is jobban tudja, mit akar a képe kifejezni. Mindegyik tudós jobban tudja, mint a másik. Valahány van, mind másképen érti, mind másképen tudja. Szegény Perugino maga sem tudna bíró lenni a jó urak között.

Hát bizony kifárasztotta a társaságunkat a sokféle kép, a sok bölcsesség. Mikor elhagytuk a képtárt sétálni mentünk.

Nézegettük a sokféle házat, egyszersak Hönig szaktárs elrikkantja magát: »Ni pasasok !, itt van a mi iskolánk.«

A mi iskolánk ? Elképedve néztük a házat, amelyet mutatott. És tényleg, ami iskolánk olasz kiadásban. Rá van írva a homlokzatára: — Képzőművészeti Akadémia — persze olaszul.

Nosza nekünk sem kellett több, rárontottunk a kapura és mint az éhes sáskák leptük el a folyosót, bevonultunk a termekbe.

Épen dolgoztak a növendékek is a műtermekben. Valami ékitményes osztály lehetett. Gipsz mintákról készítettek végtelen pontos másolatokat. Még fotografiákat is használtak. Bizony némelyik másolat vetekedett

a fotografiával. Sajnáltuk szegényeket, hogy ilyen rémes munkát végeznek. Szó sincs itt arról, hogy úgy merjenek dolgozni, mint mi. Frissen és egyszerre felrakni mindent. Számtalanszor aláfestenek és rétegenként fejlesztik a másolatot, mely azután ha készen van, mindig szájalmat kelt a szegény növendék iránt, aki annyi sok időn át vajudott egy munkán, amennyi idő alatt akár a Gellérthegy is lehordhatta volna.

Az egész akadémiáról nyugodt lélekkel (nem magyar kérkedéssel) mondhatom, hogy a mi iskolánkhoz képest csak szájalmas, ócska Noe-bárája.

Roppant büszkén távoztunk a művészet eme hajlékából és csak a künn zuhogó eső lohasztotta le nemzeti önérzétünk tüztét. Amig szállásunkig értünk, ki is mosta az eső belőlünk a Vanucci képtárt, meg az akadémiát. Minden szürke az emléktünkben, mert csak a ruhánk szárításával vagyunk elfoglalva. És ez a foglalkozás kiől minden idealisabb gondolatot az ember fejéből.

A szobámban kiteregettem a nedves ruhákat, átöltöztem és hozzáfogtam az íráshoz.

Az ablakon át nézem a szürke eget. Még mindig esik. Szép csendes eső.

Ma este nem mehetek lumpolni az idő miatt. Pedig itt van szép mozi is. Itthon maradok, firkálok, azután megvacsorázván, lepihenek az Urban. Ez különben nem is lesz haszontalan dolog, tekintve azt, hogy reggel négy órakor kelünk, mert nagyon korán indulunk utnak Arezzoba.

Nemcsak Arezzó felé megyünk, de ezzel már a hazafelé való utat is megkezdjük. Mert Perugia esik ép utunk kellős közepébe. Már csak annyi napot töltünk Olaszországban, amennyi utunk kezdetétől eddig letelt. Bizony, kevés az időnk. És még mennyi látnivalónk lenne itten! Sietnünk kell tehát, hogy azt a soha vissza nem térő időt jól kihasználhassuk és mennél többet láthassunk.

Igy aztán félek, hogy (a maga végtelen örömére) csak keveset irhatok idő hiányában. Azért is! Akár tetszik, akár nem, amikor csak lehet, megszököm a társaimtól — magához. Előveszem az írószerszámaimat és annyit fecsegek, de annyit, hogy nem győzi hallgatni. — Hát ne hallgassa. Dugja be a füleit, de

azért én mesélek, mert az én szavamat csukott füllel is megérti. Csak olvassgassa el a betűimet, azokban van a mesém.

Isten áldja, lelkem!

*

Arezzo, julius 3.

Ez a napom jóformán utazással telt el.

Reggel 5 óra felé indultunk el Perugiából. Az utunk eléggé kellemes volt, mert a vidék nagyon szép erre felé. Különösen a Trasimenus tava mellett. Ez elég nagy víz, hajók is járnak benne. Szigete is van. Szép, kicsike, sziklás sziget. Olyan jó lenne lakni rajta!

A vonaton hölgy utitársaim sokat sugdolóztak. — Valamiben törik a fejüket — gondoltam magamban. Okoskodtam, tanakodtam, de nem voltam képes kitalálni, miről lehet szó? Végre is megkérdeztem az egyik hölgykollegámtól, aki később utitársnőmül szegődött, a nagy haditanács okát. Elmondta.

Az a tervük, hogy megkérik P. tanár

urat, vezessen el minket Rómába. Nagyön szeretnének látni az »örök várost«, mert hiszen ott van a legtöbb műkincs. És épen ez a baj. Ezért nem akar vezetők Rómába vinni, mert szerinte annyi műkincset olyan rövid idő alatt, mint a mennyi a mi rendelkezésünkre áll, nem lehet megnézni.

— Próbálják meg öt rábeszélni — ajánlottam. — Az ilyen szép szemekkel támogatott kérésnek nem fog ellentállni. Mondják neki, hogy csak keveset akarunk Rómában látni.

— Nem hiszem, hogy sikerülni fog — mondta utitársnőm. — Azt fogja válaszolni, hogy Rómából nem lehet keveset látni. Vagy mindent, vagy semmit.

— És ebben igaza is van.

— Talán bizony maga nem is szeretne velem Rómába jönni? — kérdezte szemrehányóan. Aztán láttam, hogy bántja a kérdése. Hát hogy ne sokat bántsa, azt mondtam neki:

— Nekem az mindegy.

De azért meg éppen megharagudott. Hátat fordított és bosszúból megkérdezte Zolitól is ugyanazt, amit én tőlem.

Nem törődtem vele.

Meg is fogadtam különben magamban, hogy semmi közöm az egész lányhoz. Láttam rajta, hogy ő is ugyanazt a szent fogadalmat tette. Jó! Semmi közünk egymáshoz.

— De látja húgom, milyen különös az ember! azért mégis együtt maradtunk, persze elvünk fenntartásával: »nem törődtünk egymással.«

Ilyen kis emóció élénkitette az unalmas vasuti utat.

De a hölgyek nem maradtak meg, csak jámbor szándék mellett. Az urakat is belevonták az összeesküvésbe. Csakhamar halk tárgyalások folytak csoportonként itt is, ott is. P. gyanutlanul, az egész uton át tarokkozott N. Józsival és egyetlen öröme abban volt, ha sikerült a pagátját elcsipni. Nem sejtett a komplottról semmit.

No az utnak, a haditanácsnak is vége szakadt, mikor Arezzóba értünk.

Elfeledve mindent, ugráltunk le a vasuti kocsikról és elhelyezve az állomáson málháinkat (mert este Siena felé akartunk menni), bevonultunk Arezzoba. —

No az utnak is, a haditanácsnak is vége szakadt, mikor Arezzóba értünk.

Elfeledve mindent, ugráltunk le a vasuti kocsikról és elhelyezve az állomáson málháinkat (mert este Siena felé akartunk menni) bevonultunk Arezzóba.

Itt egy régi templom freskóit néztük meg. Ezek azért nevezetesek, mert kísérletet mutatnak a plain air festéssel. Határozottan kimutatta P. azokat a csirákat, amelyek a mai modern festésnek egyik alapját képezik. Gyenge, kezdetleges kísérlet biz az, de mi azért nagyon lelkesedtünk és örültünk neki.

A templomot elhagyva, sétát tettünk Arozzo utcáin. Elég rendes olasz városka ez. Ami legjobban meglepett, az volt, hogy itt nagyon élénk ipari és kereskedelmi életet találtunk. Eddig ez hiányzott az olasz városokból. A többi város szinte élettelennek tűnt fel Arezzo mellett.

Egy páran meg is állottunk egy tipikus olasz bolt kirakata előtt és nézegettük a különleges dolgokat, amelyeket csak délvidéken láthat az ember. Különösen azok a tárgyak nyerték meg tetszésünket, amelyekkel a meleg

ellen szoktak ott védekezni. Csinos legyezőket nagy szalmakalapokat láttunk, de leginkább egy zöld ernyő nyerte meg osztatlan tetszésünket. Azt bámultuk meg legjobban. Mindenkinnek tetszett, valósággal lelkesedtünk érte. Olyat még mi nem láttunk soha.

Mert maga sem látott még, hát leirom, milyen?

De olyan ernyőt csak látott, hugocskám, amilyen nálunk a kofáknak van?

Nohát az arezzoi napernyő a mi kofa-ernyőink fajának rokona. A nyele jó vastag fenyőfából vagyon ácsolva. A bordázata spanyol nád, a végén fényes rézgombokkal ékesítve. Erre a szilárdul megépített vázra, jó sűrű vászon van kifeszítve, amelyen keresztül át nem hatol még olyan eső sem, amilyen Noe apánk idejében lehetett. Ezt a szerfölött jó és megbecsülhetetlen tulajdonságát emeli az a körülmény, hogy bekenték szép, spenótzöld színű olajfestékekkel, mely valósággal égháboru ellen is bebiztosította az amugy is jó matériát. Nem árthat annak az ernyőnek semmi. Jöhet akármilyen nagy vihar is, nyugodtan meg lehet alatta a gazdája. Megvédi

az arezzo: napernyő minden ellen. No, legfőlebb a villámcsapástól nem. De ha felszerelnék villámhárítóval, talán a menykő sem ártana neki.

Szóval alaposan megbámultuk ezt az alkotmányt, mert szörnyen tetszett.

Annyira, hogy T. Sanyi megtudakolta az árát és vett egyet. Három lirába került. Nem is drága.

— Majd jó lesz alatta festeni a nyáron — mondta s büszkén kifeszítette a csodaternyőt. A vállára vette, majd kevélyen körülnézett. A nap átsütött az ernyő zöld vásznán és szép színes fényt vetett a Sanyi megelégedett arcára.

Persze, mi megirigyeltünk ilyen nagy boldogságot. Mindnyájan szerettünk volna egy ilyen kincset. És bizony aki csak tehetett vásárolt is egyet. Még a hölgyek is szereztek a csodajószágból. Jókedvűen sétáltak alatta és nem adták volna oda egy félvilágért.

Nekem nem volt ernyőm. Pedig én is olyan szívesen cipeltem volna a vállamon. De nekem megkellett elégednem azzal a boldog-

sággal, hogy legalább láthattam és gyönyörködhettem szép zöld színében.

A nagy vásár után reggeleni mentünk egy kávéházba. Siettünk vele, mert P. tanár megígérte, hogy elvezet a dómba, ahol van egy szobormű, amelyet Luca della Robbia-nak tulajdonítottak. Ez minket nagyon érdekelt, mert a jeles mester művészetéről sokat hallottunk.

Reggeli után fel is kerestük azonnal a dómot.

A templom maga is szép, de nem igen néztük, mert mi csak a szoborra voltunk kíváncsiak.

Megtaláltuk és várakozásunkban egy cseppet sem csalódtunk. Oly bájosak és kedvesek ezek a szobrok, hogy alig tudtunk megválni tőlük. Tulajdonképen oltár-diszül szolgálnak, amelyre az anyag különösen alkalmassá tette. A szobrok u. i. terra-cottából készültek és színes zománccal vannak festve. Ez a zománc nagyban emeli az összhatás élénkségét és sajátos voltát, amilyennel másutt nehezen lehet találkozni.

Mivel a szobrok célja csupán diszítés

a tárgyuk is mindig dekoratív. Ezt a mester sohasem tévesztette szem elől. Ugy elhelyezni egy kedves Madonnát valami kis fülkében, körülvéve pufók angyalokkal és gyümölcsfüzérekkel, senki sem tudott úgy, mint ő.

Robbiának sok utánczója akadt. Hatása alatt számtalan kisebb ilyen zsánerű műalkotás keletkezett, amelyekkel el van árasztva ugyyszólván az egész világ.

Arezzóban nem is néztünk meg mást semmit.

A domból visszatérve, megebédeltünk és egy kis pihenés után kísétáltunk a vasuti állomásra. Csak úgy virultak a zöld ernyők az olasz nap fényében, amerre mi mentünk.

Hej! Nem is hagyott engem békén az a gondolat, hogy énnékem nincsen.

Hozzá szegődtem B. kisasszonyhoz, aki nek szintén volt egy példánya.

Gyönyörű egy darab volt, azt meg kellett adni. Jó nehéz is lehetett, mert kis idő múlva kedves kis kolleginám panaszkodni kezdte ezt a hibáját.

— Bizony istententelen nehéz egy holmi

— ócsároltam ravaszul — amig Olaszországban járunk, lesz is vele baja elég.

Nem szólt semmit. Hősiesen cipelte tovább. Nem mert panaszkodni többé.

— Meg azután megolvadt rajta az olajfesték — folytattam később az aknamunkát — és bemaszatol mindent.

ljedten csukta be az alkotmányt és e művelet közben zöld lett a keze. Nem tudta mit csináljon, láttam, szeretné rám bízni, de nem mer kérni erre.

— Bizony alkalmatlan egy kicsit — vallotta be végre.

— Nagyon is haszontalan lim-lom. Nem is értem, mit csinál majd hölgy letére vele. Ugy sem fogja használni. Csak hiába cipeli. Ha az enyém lenne, csak elbajlódnék vele, mert nekem otthon jó szolgálatot tenne.

Csendesen haladtunk egymás mellett. Mikor azután láttam, hogy már néhol a ruhája is zöld, merészen azt az indítványt tettem, hogy hajlandó lennék ezt a csunya holmit elcserélni valamivel.

— No mit ad érte?

— Egy szép csipkét — ajánlottam.

— Meg egy kis képet, amelyet maga festett.

— No jó — szoltam egy kis gondolkodás után.

— Legyen a magáé — és sietett átadni vágyaim netovábbját, az arezzói napernyőt.

Nem is volt nálamnál meglegegedettebb utas ezen a széles világon. Nem is lehetett velem beszélni, olyan büszke voltam.

Sőt magával sem beszélek sokáig. De ez nem azért van, mintha az én hugoskám-mal szemben is büszke lennék. Hiába is lenne, mert maga ugy sem respektálná az én nagyuri voltomat, amit az arezzói-napernyő kölcsönzött nekem. Legfőlebb azt nyerném vele, hogy kivenné a kezemből és a nyelével kiporolná egy kicsit a hátamat. Lenne szive hozzá ?

Tehát még egyszer ünnepélyesen kijelentem, hogy nem büszkeség az oka levelem befejezésének, de a vonat, amely mindjárt itt lesz.

Ez az epistolám ugyanis a vasuti állomás várótermében íródott, míg jeles társaságunk a vonatot várta.

Ne írjon hugocskám soha vasuti váróteremben, mert olyan rossz tintát meg tollat adnak, hogy valóságos kinszenvedés egy levél megírása.

Tessék! Megint alig fog a tollam! A tinta meg már egészen vízzé vált. Földhöz is csapom én mindjárt az egész irodát, csak még ezt az egy szót sikerüljön valahogy lekaparni, hogy «üdvözlöm».

*

Siena, jul. 3.

Mikor Arezzóban vonatra ültünk, sejtelemmel sem birtunk arról, hogy milyen izgalmas utunk lesz. Különösen én nem törődtem jövőendő sorsommal. Hogyne, az arezzói napernyő vigan zöldelt a vasuti kocsi polcán és én ugy gyönyörködhettem benne, mint ahogy az ember csak sajátjában tud gyönyörködni. Mert mindig az a legszebb, ami a miénk; akár igaz, akár nem.

No de mesélek a sienai mulatásunkról.

Szép mulatás volt, mondhatom! Maga talán sokat nevet majd rajtunk, de mi bizony eleget bosszankodtunk.

Este 9 órakor értünk Sienába.

Itt a városban szokatlan élénkség volt. Már magában véve az is bosszantott minket,

hogyan nem tudtuk ennek az okát. Hiába kérdeztem én füt, fát, bokrot, miért van itt olyan ünnepi hangulat, miért sűrög-forog annyi tenger-nép az utcán? mindenki, a kitől felvilágosítást kértem, bámulva nézett rám (»hogyan lehet ezt nem tudni!?!«) annyit mondott: »Palio« és azzal már futott a többi után.

Fenekestől fel volt fordulva az egész város. A néptömeg zajongva hullámozott a kivilágított utcákon, meg-meg állva valami utca-sarkon, ahol kikiáltók hangoskodtak. Különös öltözetű signorinák, középkori lovagoknak látszó urak sétáltak az ódon árkádok alatt. Egy utcába érve pedig meglepetve állottunk meg. Mintha a középkor kellős közepébe cseppentünk volna bele, olyan kép tárult szemeink elé.

A régi, középkori építésű utcán heroldok vonultak végig, hosszú egyenes trombitákat fujva. Utánuk sok gyerek futott, különös zászlócskákat lobogtatva és éktelen zajt csapva. Majd egy pár sisakos, alabárdos poroszló jött, akik alabárdjukkal utat nyitottak a menetnek. Három csatlós vezetett mindenféle színű szalagból készült kötőféken egy büszke

lovat. Szép fehér mén volt, a sörénye piros és fekete szalagokkal befonva. Ez az állat látszott a menet központjának lenni. Mintha érezte volna, hogy ünneplik, kényesen lépkedett a tarka-barka ruhás lovászok között. Egy udvari bolond formáju, csörgőkkel tele rakott ruhás emberke futott a menettel, visitozva ütötte-verte a közönséget egy felfujt hólyaggal. Csak úgy puffogott a furcsa ütőszerszám a nevető emberek hátán. Gyantaszagu fáklyák világították be a hömpölygő menet útját, nehéz füstöt terjesztve mindenfelé. A menet után egy-két öregebb ember totyogott, nem bírva tartani a fiatalokkal. —

Mikor a zaj elült, a fáklyafény már messze járt, üres, kihalt lett minden. A vasrácsos ablakok sötéten bámultak minket. Egy-másra néztünk. Mindenikünk arcára a csodálkozás és valami különös érzés volt rajzolva. Lassan mégis csak tudatára ébredtünk annak, hogy 1898. július hó 3-ik napjának estéje van, modern emberek vagyunk, akik egész nap a gőz szárnyán utaztak és hotelre van szükségük, hogy lepihenhessenek. Nógattuk is egymást: induljunk már fiuk, mert ránk szakad az éjszaka itt kint az utcán.

Meg is kerestük az »Albergo di Scala«-t, ahová P. tanár ur mindig szállani szokott, ha Sienában jár. Ösmerte jól a szállót, sőt magát a tulajdonost is.

Képzelteri, ilyen ut után, mennyire vágytunk már mosdóvizért, mert olyan feketék valánk a mozdony füstjétől, akárcsak a kéményseprők. Hát még a szobát és az ágyat mennyire óhajtottuk!

Valósággal megrohantuk a szálló előcsarnokát »camerá«-kat követelve.

De itt kellemetlen meglepetés ért minket. Kitáncolt ugyanis a szálló tulajdonosa és melegen üdvözölte P.-t. Épen csak hogy meg nem csókolta a viszontlátás örömeben. Az élénk üdvözlés után még élénkebb beszéd következett. Hadarva mondott valamit olaszul, majd egyik társamtól a másikhoz ugrált, mindegyikhez beszélve valamit. Persze nem értette senki. Erre kiabálni kezdett, majd ugrálni, mint valami táncmester, aki gimnázistákat akar négyesre oktatni. Végre nehezen megértettük, hogy azt mondja: — nincs szobája. Ő végtelenül örül, boldog, hogy minket láthat, de se szobája, se ágya nincsen. Sőt

egész Siena városában ismeretlenek ma ezek a dolgok. El van itt foglalva minden kicsi zug. A város védőszentjének ünnepe van most, erre berándul az egész környék, idegen is nagyon sok érkezik, nem csoda, hogy nincs szállás Siena városában. Holnap már adhat szobát is, ágyat is, mert a sok ember mind elmegy vissza.

De hát ez nem vigasztalt meg minket. Nekünk már most kellett a szállás, még pedig azonnal. A türelmetlenebbek oda is álltak az olasz elé, kegyetlenül leszidták és azt az ígéretet tették neki, hogy kerékbe törik, ha azonnal el nem szállásol minket.

A tüzes magyar beszédre azt hitte a jámbor szállodás, hogy üdvözlő szónoklatot tartunk neki (az élénk gesztusokból ezt következtethette); igen elérzékenyült és könnyekig meghatva Király kollegám nyakába borult, (aki felakasztással kecsegtette) és ünnepélyes hangon kijelentette, hogy a szíve vérért ontja értünk, ha úgy kell, egyelőre azonban elszállásolja a derék magyar signorokat és a bájos donnákat.

A szálló harangjához rohant, belekapasz-

kodott és kegyetlenül megkongatta. Valamennyi alkalmazottja volt az »Albergo di Scala«-nak, mind köréje gyült. Még a kis bőrönd cipelő gyerek és a cipő-fényező is ott volt keféivel. Ezeknek hosszú utasítást adott, kegyetlenül magyarázott valamit, mire ezek kirohantak az utcára és eltűntek a vak éjszakában.

Ő pedig büszkén, mint valami spanyol grand, meghajtotta magát a társaság előtt, kezével negédesen az étterem felé mutatott és azt mondta :

— Nyugodjanak meg, uraim és hölgyeim, gondoskodtam arról, hogy az éjjel tudják hol álomra hajtani fejüket. Most legyen szerencsém vacsorára.

Persze mi erre bevonultunk az étterembe és asztalhoz ültünk.

A vacsoránál azután megtudtuk, hogyan oldotta meg a szálláskérdést derék gazdánk? Magánházakba küldte szét embereit, akik majd megtudakolják azoktól, akikről feltételezhették, hogy van fölösleges helyiségük, volna-e szobájuk, melyet átengedhetnének?

Csakhamar jöttek is vissza a camerierik (pincérek), papírszeleteket mutatva a szálló-

dásnak, melyekre fel voltak jegyezve a házak, ahol szállást kaphatunk.

Mi, férfiak könnyen beletörődtünk a helyzetbe, de a hölgyeink annál kevésbbé. Nem értették meg sehogysem, hogy miképen töltsenek ők egy éjt valami teljesen idegen házban. Nem akarták elfogadni a felajánlott szállást sehogysem. Ezer apró aggodalmuk volt, amelyeknek alaptalan voltáról alig tudtuk meggyőzni őket. Végre nagy nehezen Morresre és rám bízta magukat és beleegyeztek abba, hogy a camerierik elvezessenek minket a szállásunkra.

Vacsora után el is mentünk ahhoz a házhoz, amely hajlékunknak vala kiszemelve. Kétemeletes, rozoga épület volt ez, nem valami bizalmatgerjesztő. Sötét folyosókon, korhadó lépcsőkön bujkáltunk, míg szobáinkhoz jutottunk. Az első emeleten két hölgykollegám meg is maradt. Bátrabb szívűek voltak, biztatták többi társukat is, hogy ne féljenek. Mi meg fölvándoroltunk a második emeletre. Itt egy két személyre és egy három személyre való szoba várt minket. A kisebb szobát Morres meg én foglaltuk le, a nagyobbikat pedig a három hölgy.

Ezek igen féltek és fogadkoztak, hogy ébren töltik az éjjelt. Megvizsgáltak minden zúgot, nincs e ott elbujva valami olasz briganti, vagy valami borzalmas egér? a záruk jól működnek-e? és csak akkor kívántak jóéjszakát, mikor Morres meg én szent esküvéssel fogadtuk, hogy őrködni fogunk.

Erre visszavonultunk szobánkba. Morres azonnal lefeküdt, eszébe se jutott, hogy őneki még őrködni is kéne. Azonnal el is aludt. Kinyitottam az ablakot és gyönyörködtem egy darabig az olasz éj szépségeiben. Néztam az óriási dómot, amint sötéten rajzolódott le szeszélyes szilhuettje a holdsugaras égre, mely apró fénypontocskákkal volt kirakva, mint ahogy fehér mécsvirágokkal szokott tarkítva lenni májuskor a zsendülő mező.

Odahaza, Magyarországon is és ép úgy borul a virágos égbolt a szunnyadó föld fölé mint itt, olyan messze földön az én hazámtól, attól a helytől, a hol maga lakik kicsiny hugom. Ha maga most ép úgy nézné a csillagos eget, mint én, melyik csillagot találná a legszebbnek? Talán azt a másodikat, ott a kaszásban? Szép is, olyan, mint egy kis százszorszép.

Most pedig nem csodálom már tovább
a csillagokat. Minek is. Egyedül nem érdemes
azt nézni. Maga is régen alhat ilyenkor.

Üdvözlöm nagyon sokszor. A hány csil-
lagot meg tudna számolni az égen. Meddig
számolna? —

*

Siena, július 4.

No, gondolhatja, hogy nem történt semmi bajunk az idegen olasz házban. Mikor reggel kinyitottam a szememet, megállapítottam, hogy friss jó egészségben élünk, nem ütött agyon senki. Morres is élt, sőt aludt. Körül néztem a hálósobában.

Valami házaspár szobája lehetett. De úgy látszik, hogy nem lakják. Női toilett eszköz nagyon sok van (Ugy látszik, az asz-szonyka szeret szép lenni). Sok illatos szappant is találtam. Nagy mennyiségű púder is volt az öltöző asztalkán. Mit gondol, ne porozzam be az arcomat kissé fehérre? Mert fekete vagyok ám nagyon. Mint valami cigány. No de nem baj, nem akarok senkinek sem tetszeni.

Kevezet, alig három órát aludtam. Korán is keltem, hogy még irhassak. Bizony fáradt és törődött vagyok. A fejem is fáj.

A hölgyek is öltöznek már. Ugy látszik, nem igen aludtak. De legalább élnek, ami pedig fődolog.

Igy végződött »A sienai rémes éj«, vagy »A kalandok éjszakája.« Többet nem kérnék belőle.

*

Dacára annak, hogy mindnyájan fáradtak voltunk, reggelre mégis összejöttünk, hogy a várost megtekintsük, a mennyire időnkből telik. Annál is inkább sietni akartunk vele, mert a Róma-párt újra erősen agitált terve kivitele mellett. Különösen pedig a hölgyek fogadkoztak erősen, hogy ők még ma elutaznak Rómába, mert ők még egy éjt nem töltenek Sienában, Így persze nem maradt más hátra, mint mennél több látnivalót felkeresni ebben a nagy olasz városban.

Mert nagy ez a város. Azok között az olasz városok között, a melyeket eddig láttam, határozottan a legnagyobb. Pedig ez is

hegyen épült, melyből óriási hegygerincek nyulnak el messzire, melyek szintén be vannak építve. Ilyen módon óriási poliphoz hasonló ez a város, mely karjait messzire kiterjesztve, pihenni látszik. Valami megmaradt még benne a középkori ódonságból is. Sok palotája, utcája, tere van, melynek középkori jellege elvitázhatatlan.

Megtudtuk utközben a tegnapi ünnepség okát, jelentőségét is.

Az egy régi, hagyományos szokás. »Palio«-nak hívják. Minden év június 3-án megtartják. Tulajdonképen lóversenyből áll, melyet a város főterén, a városháza előtt rendeznek. Minden város-kerületnek lova van, melyet ekkor futtatnak. A győztes lovat diadalmenetben mutatják meg minden városrészenek és bizonyos kiváltságok járnak vele annak a kerületnek a javára, a mely a pompás ló szerencsés tulajdonosa. Olyan lehet ez, mint nálunk a pünkösdi királyság volt.

Dacára, hogy tipikus olasz város, mégis a modern haladás meglátszik rajta. Vannak szélesebb utcái, terei is. Villamos vasutat is láttam. De képzelje, a kocsik nem

síneken járnak, hanem szabadon futnak óriási gummitalpu kerekeken, az utca kövezetén. Az áramot felső vezetéktől nyeri. A villamos áramot vezető huzal roppant erős és erre feszül az áram közvetítő, amely ritkán ugrik ki, mert nagy kerekekben végződik.

Műtörténeli nevezetessége, amely minket első sorban érdekel, nagyon sok van. Beszélek hát ezekről.

Legérdekesebb építészeti műemléke a dóm. Iszonyu nagy tömegű, csucsives épület. Az ember alig képes áttekinteni az egészet.

Hátha még meggondolja, hogy az egész dóm csak kereszthajója annak a templomnak, a melyet a sienaiak építeni akartak! Az ember megdöbben a merészségnek eme példáján. A sienaiak ugyanis dómot akartak építeni, nagyot, a milyenhez hasonló ne legyen a világon. Mintha Babel tornyának építéséről olvasnánk a szent könyvben. Kolosszális terjedelmű magas hajóval kezdték, melynek fennmaradt óriási oszlopai és az a terület, amelyet ezek bekerítenek, tanuskodnak a sienaiak esztelen nagyravágásáról. Azon a helyen most hatalmas tér áll. Ebből lát: zik, milyen mo-

numentális alkotás lett volna a sienai dóm ha elkészülhet. De megakasztotta az építést az, hogy észrevették a talaj gyengeségét, a mely ekkora tömeget hordani nem birt volna. Így csak a kereszthajót építették fel, mely így is hatalmas monumentum. Kárpótlásul a a meghiusult nagyravágyó tervért, a templom homlokzatát képezték ki pazar fénnnyel.

Azt már említettem ugy-e hugocskám, hogy a dóm csúcsives módban épült? Ennek pedig főjellemvonása a függőleges tagoltság, a karcsuság, azután a magasba való törekvés. Igen ám, de az olasz a vertikális elrendezést nem szereti, az ő természetének inkább megfelel a horizontális felfogás. Már most érdekes, hogyan csufolta meg az olasz természet a góth-stilus karakterét. A szerkezetben ragaszkodott a vertikális elrendezéshez, de a vízszintes eszmét mégis belecsempészte az épületbe. Vízszintesen futó fekete csikokat építettek a falakba, úgy hogy részben elérték azt, amit akartak, hogy t. i. a horizontális elrendezésnek is eleget tettek, de viszont egy kissé csunyává is tették a dómot, mert ez így olyan zebra-szerű külsőt nyert.

mai dóm
z építést
ségét, a
rt volna.
el, mely
tlásul a
templom
l.

ocskám,
Ennek
goltság,
aló tö-
rtikális
zetének
s. Már
olasz
szerke-
zéshez,
pészte
ikokat
elérték
ntális
t egy
ez így

Ez belsején is végigvonul.

A templom maga, nagy fénnel van be-
rendezve. Megbecsülhetetlen műkincsek foglal-
nak helyet benne, amelyek közül elég lesz
egy-kettőt is felemlíteni, hogy fogalmunk le-
gyen a dóm gazdagságáról.

Itt van Nicolo Pisano szószéke. Tiszta
fehér márványból faragta a mester, oly fino-
man, hogy elefántcsontfaragásnak látszik az
egész.

Pinturichionak egész kápolnája van. Min-
den falat az ő freskói díszítenek. Ezek még
oly épek és most is oly eleven színűek, mintha
alkotójuk csak most rakta volna le ecsetjét
és fejezte volna be munkáját.

A templom egyik mellékkápolnijában
láttuk azokat a misekönyveket, amelyeket a
dóm papjai használtak. Voltak ott igen régi
könyvek. Egy-egy könyv, valóságos remeke a
középkor typographiájának. Gyönyörű inicialék
és miniaturók díszítik a szöveget, a kötés
maga pedig valóságos műremek; filigrán ötvös
munkával, drága kövekkel van ékesítve az
egész.

A templom kövei valóságos látványos-

ság számba mennek. Márvány, az ott még igen közönséges. Láttunk mi ott hatalmas faopál törzsekből csiszolt kőlapokat is, melyeket természetrajzi szempontból is igen nagyra lehetne becsülni. Ezek a legnagyobb gonddal vannak fűrészelve és művészi érzékkel burkolásra felhasználva. Egy ilyen falburkolat színhatásra vetekedik egy perzsa szőnyeg pompájával, eltekintve a szép ornamentális elrendezéstől és nagy értékétől.

Lehetetlen édes húgom azt a benyomást visszaadni, amit ennek a templomnak pompája és fénye az emberre gyakorol. Hiába sorolnám fel a temérdek műkincset, inaga ebből a katalógusból ki nem érezné, amit a szemlélő magában elgondol. Itt nem az a hideg bámulás ragadja meg az embert, amit az anyagi érték, a gazdagság kelt. Hanem olyasvalami, de határozottan szépérvzés, amely magát a gazdagságot és pompát veszi anyagnak. Az ember elfelejti azt, hogy mennyi értéket képvisel az a falburkolat, hanem csak tisztán abban a színharmonióban gyönyörködik, melyet a drága kőlapok alkotnak. Ez éppen olyan valami lehet, mintha maga olyan festékanyag-

gal dolgozna, amely drága kövekből és nagyértékű fémekből van törve. Ha most maga ilyen festékekkel — mondjuk — valami kis virágot festene, azt értékelné-e benne, hogy a rózsaszirma drágálatos rubinszemekből van-e? vagy arra hívná-e fel figyelmemet, hogy milyen szép a szírom színe, amelyen meglátszik az ég vízfénye? Ugye-e többre becsülné a szint, mint a követ? A lelket, mint az anyagot?

Lám itt van a sienaiak bukásának a titka. Óriási anyaghalmazt akartak összehordani, amit bámuljanak. Megbecsülhetetlen értékű kincsekkel tömték meg a templomot, a melyeket csodáljanak. Az óriási műemléknek induló épületből szánalmas roncs lett, mert olyan mint egy félbemaradt oszlop, mely talpazatáról ítélve, büszkén a fellegek magasságát akarta elérni. A műkincsek értékét katalógusban nézi az ember — nem látja meg a N. Pisano szószékén, annak megbecsülhetetlen pénzértékét, de szép fehér színében gyönyörködik és annak a léleknek a megnyilatkozásában, amely a naiv ornamentekről és figurákról sugárzik le.

Sokáig fogok emlékezni a szép dómra.

Mikor elfáradtunk a szép műreamekek szemlélésébe, a sienai tanácsházat néztük meg.

Óriási palota ez, szép magas toronnyal. Ma már nem igen használják arra, ami a rendeltetése volna, mert inkább pénzért mutatgatják a kíváncsi idegeneknek. A freskói azok, amelyek leginkább vonzzák a műszerető közönséget. Az igazat megvallva, meglehetősen közönbösen haladtam a pompás termeken át, alig nézve meg a nagy műtörténeti beccsel bíró falképeket. Egy gobelin mégis megragadta figyelmemet. Valami hitregéből vett jelenetet ábrázolt, szinte tökéletes technikával. Olyan textil műipari dolgot én még nem láttam. Mintha festékkel írott kép lett volna, olyan tökéletes a rajza, színezése.

Társaim sem igen szemlélődtek. Őket is kifárasztotta a dóm.

P. tanár ur is erős főfájásról panaszkodott, meglehetősen nyomott kedélyhangulattal léptünk ki az ódon tanácsházból.

Odakünn eső szitált. Képzelműti, milyen diadallal feszítettem ki az arezzoi-ernyőt, amely alatt Berci is menedéket keresett. Egész

el volt ragadtatva a szép zöld jöszágtól, nem is akart megválni tőle, úgy, hogy rá bízta. Hadd őrizze egy kicsit. Legyen ő is boldog egyszer igazán életében. —

Megváltam ernyőmtől, ráhagytam Bercire, magam pedig szállásomra siettem, nincs kedvem az esőben sétálni. Inkább magának írok.

Most azt szeretném megírni, hogy holnap hová megyünk, mit nézünk meg? De nem mondhatom ám meg, mert magam sem tudom.

Az ebédnél válik majd el, hogy ketté szakad-e társaságunk? Az egyik rész Rómába akar menni, a kisebbség pedig P.-el óhajt maradni. Elkeseredett viták folytak a Róma- és Siena-párt hívei között. Én magam semleges vagyok, habár nem tagadhatom el, hogy szeretném Rómát látni nagyon. Már csak azért is, hogy magának megírhassem, milyen a szent Péter temploma és Michel Angelo Mózes.

Egy kissé izgat is a válság, mert szeretném tudni, honnan fogom írni következő levelemet?

Maga nem kíváncsi rá?

A viszontlátásra, hugom! —

*

Chinsi, 1908. július 4.

Tehát utban vagyunk Róma felé! Látni fogjuk a szent várost. A szent Péter templomát, Mózeszt és mindent, amelynek látása után úgy végyódtunk! Most végre teljesedni fog óhajtásaink legmerészebbje is. —

De egyelőre gátat kell vetni lelkesedésünknek, mert várnunk kell. Itt Chiusiban megrekedtünk, mert ahhoz a vonathoz, amelyen mi megszöktünk, nincsen csatlakozás Rómába. Sokáig kell itt időznünk az állomáson. Most a mi óraszámításunk szerint, esti kilenc óra. És a vonatunk hajnalban, négy órakor indul.

Tehát egy éjjelt kell végigszenvednünk a várótermekben. Egy hosszú éjjelt! Én valahogy csak megleszek. Magának irok. Így majd elmúlik az idő.

Az igaz ugyan, hogy egyszer megfogadtam, vasuti állomáson nem írok. De viszont beszereztem tintát és tollat arra az esetre, hogyha mégis erre kényszerít az ádáz sors, tudjak magának írni. Tehát mégis írok.

Elmesélem, hogy történt meg a szecesszió.

Mikor Sienában megtudtuk, hogy másnap megyünk Orvieto felé, a Róma-párt elégedetlenkedni kezdett. Hogyan, itt vagyunk Róma mellett, egy kis pénzáldozattal kiegészíthetjük a vasuti költséget, az ott való tartózkodás csak annyiba kerül, mint azokon a kis helyeken, ahová menni szándékozunk és mégse lássuk Rómát? A hölgyek különösen izgatottak voltak és komolyan tárgyaltak a szakadásról. Az uraknak egy része Róma-párti volt, így az összeütközést lehetetlen volt ki-kerülni.

Az ebédnél ki is tört a kérdés, megoldást is nyert. Az egyik utitársnőm felkelt az asztalnál és elmondta a Róma-párt óhaját P.-nak. Erre vezetőnk igazán uri módon és tapintatosan megoldotta a dilemmát úgy, hogy kijelentette, hogy felelősséget nem vállal

azokért, akik tőle elválnak, de felőle mindenki tehet azt, amit akar. Ő utítelve mellett megmarad, attól egy hajszállal el nem tér.

Rosszul esett a szakadás, mert már megszoktuk egymást. Sajnáltuk elhagyni vezetők, de nem tehattünk másképp. Nyomott volt a hangulat a társaságban.

Én részemről semleges maradtam. Csak a bucsuzásnál döntöttem el, hogy mit csináljak? Mikor ugyanis az utitársnőm odajött hozzám, akivel Perugiától mindig együtt voltam, hogy bucsut vegyünk egymástól, észrevette, hogy habozva nyujtom a kezemet.

— Ugyan jöjjön maga is! — szólt.

Ha maga akarja.

— Istenem, azt gondolom, mindenki szeretné, ha jönne. Mért nincs kedve hozzá? No, jöjjön. —

Igaza is volt. Miért is ne lett volna kedvem hozzá? Sőt. Hisz én is szerettem volna Rómát látni nagyon.

— Elmegyek — mondtam és én is elbucsuztam a sienaiaktól.

Mielőtt a vasuti állomásra indultam volna, megnéztem, a holmim rendben van-e?

Nem volt semmi hiba, csak az arezzoi nap-
ernyőm hiányzott. Megijedtem; gondolkozni
kezdtem, hogy hol lehet? Végre megnyugod-
tam, mert visszaemlékeztem, hogy kincsemet
Bercire bízom, és mert Berci szintén eljön
Rómába, nem kell féltennem semmitől. Biztosan
már az állomáson is van és vigan zöldül
Berci atyai gondjai alatt.

Kényelmesen kísértáltam az állomásra,
ahol a rómaiak már a jeggyel vártak. Sze-
mem Bercit kereste. Sokáig nem találtam
meg, míg végre megpillantottam egy automata
előtt, amelyet gondosan vizsgált. Biztosan
nem merte beledobni a tiz centisimit, félt,
hogy az olasz masina becsapja. De nekem
csak az ernyőmön járt az eszem, amelyet
nem láttam Berci hóna alatt. Ijedten futottam
hozzá, hogy hátha mégis nála lesz valahol.
Berci megbotráncozva nézett rám, mikor ta-
nulmányát megzavartam és izgatottan tapogat-
tam őt körül, bizva, hátha elrejtette valahol
a kabátja alatt. De oh, borzalom! három lírás
kincsem, amely ajándék is volt, sőt emléknek
tiszteltem, nem volt nála. Rémülten förmed-
tem rá:

— Berci, hol van az én ernyőm.?!!

— Avagy őrzője vagyok én a te holmidnak? — kérdezett vissza méltatlankodva, mint annak idején Káin tette, mikor az Úr Ábelt követelte tőle.

Képzelheti hugom, hogy mennyire nyomorultnak éreztem magamat, mikor Bercit így beszélni hallottam.

— A szállóban hagytam — könyörült meg végre rajtam a szörnyű Berci és beleerőszakolt egy rossz gombot az automatába, mely egy egy nagyot zörrent, de se a gombot nem dobta vissza, de meg cukrot sem adott. Berci ekkor egy rossz magyar krajcárt vett elő. Azzal kísérletezett. Velem nem törődött tovább.

Hát most mit csináljak? Vissza a városba, a szállóba, megmenteni az ernyőt? Társaim vissza akartak tartani, -- »ne menj öreg! még lemaradsz a római vonatról!«

Bántam is én! Ne lássam inkább Mózeszt, de a jószágomat el nem hagyom!

Azzal leghosszabb lépteimmel megindultam a város felé.

Egy élelmes kocsis, aki alkalmatosságá-

val az indóház előtt állott, azonnal kitalálta, hogy nekem mi bajom lehet. Utánam hajtott és kínálta erősen a carozzáját. Mit tehettem, féltem, hogy tényleg itt kell Sienában maradnom — elfogadtam. Beleültem a döcögő bárkába és csakhamar a szálló előtt voltam.

Berohantam ide és lázasan kutatni kezdem az ernyőm után. Sienában maradt társaim épen uzsonnánál ültek, mikor a társalgóba törtem. Ez is látta, az is látta, de hogy hol is van az az átkozott ernyő, arról felvilágosítást adni senki sem tudott. A pincérek sem. Senki. Engem nagy keserűség fogott el, felragadtam egy arezzo-i ernyőt, amely ott zöldelt az egyik asztalon és nem törődtem azzal hogy kié, kifutottam vele. Bevágtam magamat a kocsiba és rákiáltottam a kocsisra, hogy vágjon a lova füle közé. Meg is tette. Hiába kiabált utánam Karcsi: »őreg, el ne vidd azt az ernyőt, mert nem az enyém«, nem hallgattam rá — ha nem a tied, mit kiabálsz? — gondoltam magamban és még jobban biztattam a kocsist.

Bizony, éppen hogy kiértem a római vonathoz. Társaim már alig várták, hogy ki-

egyezzek a kocsissal, aki hat lirát követelt tőlem. Hat lirát! Hisz azért két ernyőt vehettem volna magamnak! De azért kifizettem, ne hogy lekéssek a vonatról.

Most azonban még nagyobb bosszúság ért. Kisült, hogy én egy hölgyünk ernyőjét hoztam magammal, aki szintén velünk jön Rómába. Ő ép azért bizta rá Karcsira, és hagyta Sienában a drágalatos ernyőt, hogy ne kelljen neki egész utja alatt cipelni. És most ime, én magammal hoztam.

— Már most csak őrizze is, ha egyszer elhozta — mondta nevetve a parazol boldog tulajdonosa és én mostátkoztam magamat, hogy legalább meg nem kérdeztem Karcsit, hogy kié is hát az az ernyő, ha sem az enyém, sem az övé? —

Tehát elveszett az ernyőm, kidobtam érte hat lirát és így más tulajdonát kell cipelnem Itálián át. Bizony furcsa história. Csak az vigasztal, hogy esetem szép példája lehet a tiszta humornak, melyből jókora tragikumot olvashat ki az ember.

Igen kíváncsi vagyok rá, mulat-e most rajtam, vagy pedig sajnál engem, hugom?!—

De magam sem tudom, hogy bosszankodjam-e, vagy ne? Inkább nem bosszankodom. Az is enyhíti bánatomat, hogy utban vagyunk Róma felé. A sok szép dolog, amit ott látni fogok, majd megvisztal.

Egyelőre azonban csak itt ülök a rozoga váróteremben, pislogó rossz petróleum lámpa mellett. Körülöttem, kemény fapadokon utitársaim alusznak (a hölgyek egy más váróteremben) elnyomta őket a nagy fáradtság. Béla álmában még beszél is: «Bosnyák! lefujni. Ragasszon érdessel felfelé.» Ő most otthon jár. Biztossan csendélet festéshez készül.

Irigylem őt. Én nem tudok aludni. Pedig fáradt vagyok nagyon, néha le-lezárul szemem, kiesik a toll a kezemből, de aludni nem tudok. A fejem zug. Zavarosan kergetődznek benne a képek. Arezzói napernyő, a dóm, Róma és maga. Csak irok tovább. Ideirom, hogy szeretnék már otthon lenni, akkor nem kellene megelégednem papirosra írott száraz üdvözléssel. Most már nem folytatom tovább és magának is meg kell elégedni annyi írott szóval amennyit papirosra tettem.

Üdvözlöm szivemből.

*

Róma, 1908. júl. 5.

Ritkán tűnt fel az idő járása olyan lassúnak, mint mikor Chiusiban egész éjjel a vonatra vártam. Mikor befejeztem a leveletem kimentem a perronra és sétálni kezdtem. Fel és alá jártam. Mindig, mikor az óra előtt elhaladtam, bosszankodtam, hogy milyen lassan forog a mutató. Amig kétszer mentem el mellette, addig csak negyed perc múlt el. A lépéseimet is megszámláltam. Háromszáz lépés volt a perron hosszúsága. De ha egy kicsit rövidebb lépéseket tettem, néha 20—22 lépéssel többet tett ki.

Szóval borzasztó volt azt a római vonatot kivárni. De végre az óra mutatója azt az időt mutatta, amikor megkellett érkeznie. Hogy örültem én akkor! De mégis a vonat 10 percet késett, mikor az állomásra berobogott. Bizony az igazat megvallva, mikor vo-

naton ültem, nem igen törődtem a táj szépségével, mint máskor szoktam. Bántam is én milyen vidéken haladtunk keresztül! igen fáradt voltam. A kimerültség szinte fájdalmakat okozott.

Csak akkor erőltettem meg figyelmemet, mikor a Tiberishez értünk. Csunya, sárga vizü folyócskának találtam és olyan kiábrándulás felét éreztem. Nem ilyennek képzeltem én a rómaiak szent folyóját! És aggódva kémleltem a horizontot, hogy hátha Rómát megpillantva, szintén csalódni fogok. Fáradtságomat ideges nyugtalanság gyűrte le és az a vágy, hogy lássam már Rómát; ébren tartotta figyelő képességemet.

Amint idegeimet megfeszítve, a távolba néztem és a párás levegőn, amelyet a nap heve izzóvá és szinte sűrűvé tett, áthatolni igyekeztem tekintetemmel, mintha délibábot pillantottam volna meg, vettem észre egy fénylő, fehér foltot. Mintha levegőben függött volna, átszöve fényes napsugarakkal, ragyogott a távolban a különös kép. És ennek a fehér foltnak a körvonalaiból egyszerre csak kiemelkedett a szent Péter templomának ha-

falmas kupolája, magára vonva minden figyelmet, nem türve meg azt, hogy mást is lehessen nézni, mint őt.

»San Pietro«!! — suttogta minden utas és rohant az ablakhoz, hogy bámulja az én délibábos tüneményemet, mely mindig élesebb körvonalakat öltött, míg végre határozott képet nyerve teljes pompájában ragyogott a déli nap fényében. Szinte sajnáltam, mikor Rómához közel értünk és a fényes foltból piszkos házcsoportozat lett, mely eltakarta szemem elől a büszke kupolát.

Az állomásra érve, ott jól megmosdotunk, rendbe hoztuk ruháinkat. Valahögy elefedtük a fáradságunkat is és jókedvűen poroszkáltunk a villanyos felé, mely eszünkbe hozta egy pillanatra Pestet. Ép ugy csengett, mint a pesti villanyos. Felültünk rá és bevitt minket a városba.

Igen türelmetlenek voltunk. Alig-alig reggeliztünk meg, szerettük volna már a várost látni. Hönigschmidt vezetése alatt, aki már járt itt és otthon érezte magát, fel is kerestük azonnal a Pantheont.

Ez még régi római építmény. Caracalla

császár építette és tulajdonképen fürdőnek szánta. Hatalmas egy alkotás. Nem tudott vele birni az idő. Mintha örökre építették volna, tán még most is olyan, mint mikor a császárok idejében volt. Most templom. Előtte oszlopcsarnok áll, rengeteg nagy, egy darab-ból álló oszlopokból. Mintha óriási fenyőszá-lak tartanak a grandiózus tympanont és a csarnok menyezetét. Maga a templom kör alaku építmény, óriási kupola fődéssel. Ez az épület valami jól eső érzést kelt, nem pedig hideg bámulatot, melyet az ilyen nagyszabásu alkotások a lélekben ébresztenek. A hatalmas kupola közepén kerek nyílás van, úgy, hogy azon keresztül az ember Isten szabad egét láthatja. Nagyon jól esik az emberi szemnek az, mikor azt a szép, fényes kékséget szem-lélheti. Olyan szép is az, amint az a nagy fényesség betekint a rengeteg épületbe és megvilágítja az oltárokat, képeket — Rafael sirját.

A pantheonból a Capitoliumra mentünk. Itt áll a híres capitoliumi szoborgyűjtemény, melynek antik szobrokból álló remekei kin-cseket érnek. Ezeknek a szobroknak nagy ré-

szét már ismertem, hiszen szinte típusokká váltak minden ember előtt, aki a művészetet ismeri és szereti. Ismerős alkotásokat sorolok fel hát most, melyeknek másolatát már biztosan látta.

Nem gyönyörködött még soha a »capitoliumi Venus«-ban? Itt van. Láttam magát az eredetit, amely az ismeretlen mester kezét és lelkét érezteti. Egyszerű fülkében áll a pogány istennő szobra, márvány testének ragyogásából élet sugárzik ki és az a régi pogány felfogás, mely a test örömeit dicséri és a mulandósággal nem törődik.

A muló gyönyör eszméje, örök formákba öntve! Az életöröm, a forró emberi érzés hideg márványból faragva! Milyen bizarr gondolat ez! . . . — A »haldokló gallus«-nak is nagyon sok bámulója van. Másolatok után lehetetlen fogalmat alkotni ennek a szobornak kifejező erejéről. Mintha az utolsó lehetet hallaná kiszakadni az ember a kőkeleiből, amikor a szegény gallus félig nyitott száját figyeli az ember.

Nem lehet mindezt leírni. Hol vennék én annyi papirost, amelyre annak a sok szép

dolognak a leírása ráférne, amit én itt láttam? Éppen csak megemlítek egy-két dolgot még.

Itt van : a »libát fojtogató gyermek« — a »pompeji galambok« (ez mozaik), — a »jókedvű satir« és a nagy római férfiak és híres asszonyok szobrainak sokasága.

Egész más világot érez maga körül az ember, mikor ezeket a különös, nálunknál testileg erősebb, lelkileg romlatlanabb egyének képmásait látja. Majd kétezer év előtt élt emberek arca néz ránk. Kétezer év előtti érzés ül a hideg kő képmásokon, régi eszmék, felfogások sugárzanak le róluk rabbá téve az emberi lelket, mely szinte átalakulni látszik. Mintha visszatérne abba a régi eszmekörbe, melyben ezek az alakok éltek.

Szinte álomból riadtam fel, mikor egy tiszta kifejezésű római hölgy arcáról levéve szemem, hirtelen egy modern ideges asszony tekintetével találkozott az enyém.

A régi, a büszke Rómára különben itt sok minden emlékeztet.

A capitóliumi gyűjteményt elhagyva, lép-

ten-nyomon láttam egy-egy romot, vagy valami más dolgot, amely a visszaemlékezést táplálja.

Mikor meg a Forum-romanumra sétáltunk le, képzeletem szinte visszaállította a rég eltűnt világot. Mintha nem is romok között, de valami kedves, ismerős téren járkáltam volna, amelyet a jó öreg római klasszikusok megszerettettek velem.

A Forum-romanum, most már csak hatalmas romhalmaz, az örök város pompás palotái, házsorai között. Barna folt, mely komoran válik el a vidám, fehérlő modern épületek színétől.

Mintha temetőt látna az ember.

Amint ott a korhadó fejfákon, porladozó sirköveken, azt keressük, azt szeretnénk megtudni, kit takar egy-egy horpadt sirhant, ép úgy kutatja az ember a repedező oszlopok, dőlő falak közt, azoknak a nagy tetteknek, azoknak a régi dicső tényeknek a nyomait, melyekről mint csodákról beszélt a jó öreg professzor.

Három hatalmas oszlop uralja a romhalmazt. Tetején, a timpanonnak még egy jókora darabja is megvan. Szánalmas, szomoru képet

nyújt ez a csoport, mely sötéten válik el az ég vakító fényétől, követelve, hogy csak őt nézzék, őt csodálják, mintha rikoltva, hirdetni szeretné a *populus romanus* nagyságát, dicsőségét.

Némely helyen még tisztán megmaradt az utca képe. A kövezet hibátlan, minden kockája helyén van. Mellette a bevésett kőcsatornák most is ép úgy vezetnek le a vizet, mint mikor az eső büszke palotákat, hatalmas templomokat mosott.

Az utca kövezetéről, némely helyen lépcsők vezetnek az épségben megmaradt házba.

Amint a lépcsőt nézem, melyet a sok járó-keelő elkoptatott, szinte arra gondolok, hogy még tegnap is taposták a ház lakói. A mint a küszöbön átlépek, előttem a mozaik burkolat, rajta ki van rakva öreg latin betűkkel: »cave canem!« (őrizkedj a kutyától!). Ah! Itt úgy látszik harapós kutya van a háznál, vigyáznom kell, hogy meg ne ugasson, vagy esetleg meg ne harapjon. De még a neszt sem hallom. Biztosan nappalra mindig láncra verik. Így nem kell tartanom tőle. Bátran belépek az atriumba. Körülnézek. Halló! Nincs

ittthon a gazda?! Ejnye-ejnye! Biztosan a fórumra ment meghallgatni, mit beszélnek a háboruról. A fecsegő Sutorius — a varga — azt mesélte, hogy olyan rabszolgákat mutogatnak a templom lépcsőjén a háboruról visszatért katonák, akiknek olyan fekete a bőruk, mint az ébenfa színe. De hol van legalább a ház asszonya?! Mért nem jön elibém kis tömjén rudacsát kínálva, melyet nekem, mint vendégnek a házi istenek füstölgő oltárára kellene vetnem? — Miért nem hallom a zengő »salve«-t, mellyel betessékel a belső házba?!

Semmi nesz. Senki sem jön elém. — Semmi. — Senki.

Szomoruan fordulok ki az atriumból, nem akarom látni a belső házat; ideges sietőséggel futok le a kitaposott lépcsőn.

A három oszlopot pillantom meg, mely sötétén válik el az ég vakító fényességétől, követelve, hogy csak őt nézzék, őt bámulják, mintha rikoltva szeretné hirdetni a *populus romanus* nagyságát, dicsőségét.

A római császárok világraszóló hatalmasságáról tanuskodik a fórumtól nem messzire fekvő colosseum. A rómaiak cirkusza.

Hatalmas kör alakú építmény ez, mely hihetetlen nagyságu néptömeget fogadhatott be magába. Az a kör, amelyben a cirkuszi játékok folytak, igen nagy. Elképzelheti, mekkorának kellett lennie, ha megtették azt, hogy ezt a térséget vízzel töltötték meg és tengeri ütközetet rendeztek benne. Caesar havat, jéget hozatott nyár derekán a Kaukázusból, szánkázó térré alakította a cirkuszt és benne szánversenyeket tartott. A kegyetlen játékok színterei még most is emlékeztetik az embert az itt lefolyt borzalmas dolgokra, amelyekben a római nép gyönyörűségét lelte. Tisztán láthatók a vadállatok ketrecai, melyekből a bestiákat ráuszították a keresztény mártírokra. Ezek a véres látványosságok lehettek a colosseum legfényesebb ünnepei. Itt érte el a római nép hatalmának tetőpontját, mikor büszkesége és önhittsége határt már nem ismert. És ime! a colosseum köveire hullott mártírom vér szétporlasztotta azokat és ma már a büszke cirkusz és a kevély forum romokban hever.

A két homlokegyenest ellenkező világ-felfogás közül a gyengébbnek látszó győzedel-

meskedett és elsöpörtc a világot hatalmában tartani látszó gondolkozásmódot.

*

A pogány kor emlékei nagyon mély benyomást gyakoroltak rám. Szeretnék még róluk beszélni, de most már azt is elakarom mondani, hogy miképen éltünk mi Rómában.

Képzelje csak! egy apáca zárdába szálltunk. »Ospicio santa Marta« ennek a neve. A jámbor nővérek szívesen adnak szállást a Rómában tartózkodó idegeneknek. Ezt különben a derék Hönigschmidtnek köszönhetjük, aki sokat fáradozott érdekünkben.

A hospicium tulajdonképen a vatikánhoz tartozik és különösen zárandokok elhelyezésére szolgál. A férfi vendégeknek külön épületük van a zárda udvarán, a hölgyek pedig magában a klastromban kapnak szobát.

Minket négyesével helyeztek el egy helyiségben, mely nagyon egyszerű, ragyog a tisztaságtól. Hófehér ott minden és kellemesen hűvös. Ebédelni, általában étkezni, egy teremben szoktunk ugyan a hölgyekkel, de más asztalnál. Nekik külön terítettek. Ez persze

kezdetben ártatlan tréfálkozásra adott okot, de azért hamar kibékültünk a különös helyzettel. Apácák szolgálnak ki, akik végtelenül kedvesek, vidámak és nagyon megelégedetteknek látszanak. Olyan egészségesek, üdék ezek a nők, aminőket kívül nem igen lehet látni. Nevetni is hallottam őket. Sőt Morrest, a nagy antialkoholistát tréfásan meg is korholták, amiért a borát meg nem itta. Az ő részét Berci fogyasztotta el, aki mostanában még jobban irtózott a hústól, mint valaha. Ha nem lenne kálomista, azt hittem volna, hogy szigorú bűjtőt fogadott.

Vacsora után kiültünk a zárdá udvarára és sokáig gyönyörködtünk az olasz est szépségében. Én az utitársnőmmel beszélgettem igen különös dolgokról. Ez az édes, idegen levegő szinte átalakítja az embert. Mintha megnyitná a szívet és lelket, olyan különösnek találtam én mindezt. Szinte örültem, mikor egymásnak jó éjszakát kívántunk, szobáinkba tértünk és én lefekhettem. Mert jobb álmodni akkor, mikor alszik az ember, mint mikor ébren van és akkor is álmodik. Általában minek is álmodunk? Hátha az is csak álom, hogy

én magának levelet írok? Az bizony lehet...
Néha különös dolgokat álmodik az ember. —
Álmodjon szépeket. —

*

Róma, 1908, július 6.

Róma szép és nagy város. Eltekintve a történelmi nevezetességű romoktól és ódon épületektől, — egészen modern. A Corso-ja igen szép, ámbár a mi Andrássy-utunkat meg sem közelíti. Van villamos vasútja és omnibusza is. Az utcák szélesek, csak itt-ott szűkülnek össze keskeny sikátorokká, emlékeztetve minket arra, hogy Olaszországban vagyunk. A városról magáról is sokat lehetne mondani, de én inkább csak a műemlékeket figyeltem meg.

Persze, első sorban a szt. Péter templomát kell emlitenem. A világ hét csodáinak egyikét. A rómaiak büszkeségét.

Tudja, azt a különös benyomást, amit ez az épület rám gyakorolt, nehéz leírni nagyon. Az első érzés, amit közvetlen szemlélése bennem keltett, a kiábrándulás, a csaló-

dás volt. Valami nagyobb, szebbet vártam, A barokk izlés, amelyben épült, a végtelen nagy méretek, amelyeket ismertem és a melyek után fantáziám kolosszális képzetet alkotott az egésztől, -- megcsaltak. Épen azért, mert olyan hatalmas, már túl lépi azt a határt, amikor a tudat még mérni és értékelni tud. Olyan nagy és hatalmas, hogy az elme hiába fárad azzal, hogy befogadja és fel is dolgozza. Elfogad mindent úgy, ahogy a kicsinységekhez hozzászokott szemtől kapja. Pl. szemlélek egy barokk-oszlopot. Ösmerem az arányait, megszoktam régen és úgy, amint látom — elfogadom. Mit?! — egy oszlop. Punktum. Ennyi az egész. Megyek tovább... Igen ám! Csakhogy az az oszlop 20 méter magas! Megfelel egy kisebb torony magasságának! Csak a lábazata fél ember magassága. Az oszlopfőt diszító levelecskék pedig akkorák, mint egy ember! És ez a stiltelenség, ez a hibás szertelenkedés vonul végig az egész alkotáson.

A rémes nagysága kupola is kisebbnek hat, mint amilyennek az ember méreteinél fogva várja. A lipótvárosi szent István-templom kupolája aránylag szerényebb méreteinek

dacára is nagyszerűen hat, mert a tudat még értékelni tudja. Szóval a szent Péter-templom kupolájának hatása nincs arányban annak óriási méreteivel.

Az egész templom nagyszerűségéről és bámulatos, nagyszabásu arányairól is fogalmat szereztünk. Külön engedéllyel feljutottunk a kupolába. Majd husz percnyi ut fáradalmi után értünk az aljához, a honnan fölfelé emelkedik. Körül karzat van, amelyen kényelmesen sétálhat az ember és szemlélheti a templom belsejét. Itt azután más szempontból is láthattuk az alkotást, mert alattunk volt a templom padozata, fölénk meg a rengeteg kupola borult. Abból a magasságból (94 méter) hangyáknak látszottak az emberek és a misét kísérő hatalmas ének csak mint valami dongás jött el a fülhöz.

Az az érzés, ami itt fogott el, valami földöntuli. Tudja az az érzés volt az, ami akkor lepi meg az embert, mikor valami rémes mélység fölött áll, amelybe szeretne belezuhanni és hullani lefelé. Vagy ha az ember felnéz és a csillagos égbolt kupoláját látja maga fölött és kiterjesztett karokkal szeretne

felfelé röpülni. A végtelenség megsejtése csapja meg itt az emberi lelket és az a bámulat, amelyet ennek az alkotásának a mestere Michel Angelo — ébreszt.

Micsoda lángész lehetett az, aki úgy tesz mint valami Isten!

Az alkotásán olyan szellemnek a kifejezése van, mely az embert porrá, féreggé teszi. A testet egyszerűen szétmorzsolja. Meg is mutatja onnan az Ő magasságából, milyen törpeség a büszke, kevély ember! Kiemeli a lelket és mutat, sejtet valamit neki, amit csak a lélekkel érthet az ember, egy darab térrel, valamit — végtelenből.

Nagy szellem az övé.

Azt tudja, hogy az emberi lélek kicsiny ahhoz, hogy megsejtse a végtelent, amit ő már érezni volt képes. Csinál hát valamit, ami túl megy az emberi elme mértéken, de mégis láthatja, hogy abban a méretben van valami a nagyszerüből, a titokból. És ez izgatja a titok megismerését szomjazó szellemet, megakarja érteni azt, amit a testi szem már el sem fogad. Mintha kiszakadni akarna a lélek az anyagból, sejtve kutat, keres tovább és meg-

érti, amire a testi szem nem képes. Megsejti a végtelent. És elszédül. Nem lehet azt kibírni . . . —

Tovább kell haladni . . .

A kupola belsejében tovább lehet menni. Meg is tettük. Feljutottunk egészen a kupola tetejére, a lanternára, amelynek künn szabad folyosója van. Ebből a magasságból megláttuk a tengert. A horizonton egy kicsiny, ujnyi kék csik volt az egész.

Egy utitársam a kereszt gombjáig feljutott 132 m. magasságban volt a föld színétől.

A szt. Péter templomáról a térrel együtt szokás beszélni. Felülről jól láthattam az egész elrendezését. Alakja: ellipsis és négyszögben kapcsolódik a templom előcsarnokához. Bernini 1667-ben hatalmas oszlopesarnokot épített a tér köré, 88 pillérből és 284 oszlopból. A dór pillérek és oszlopok négy sorban vannak elhelyezve úgy, hogy három folyosót képeznek. Fölül a ballusztrádon 162 szent szobra díszíti az alkotást. A tér közepén az a hatalmas obeliszka áll, melyet Caligula hurcolt Rómába Egyiptomból, ettől jobbra és balra Maderna hatalmas szökőkútjai vannak.

A templom történetéből is elmondok egyet-mást, amit innen-onnan hallottam, már csak azért is, hogy magam el ne felejtsem.

A legenda szerint, nagy Konstantin alapította volna I-ső Sylvester pápa kérelmére, azon a helyen, ahol szt. Péter 67-ben vértanu halált szenvedett. Első formája öt hajós ó-keresztény bazilika volt. Időközben többször javításnak volt alávetve, míg végre V-ik Miklós tervet dolgoztatott ki a flórenci Bernardó-Rosellino-val a templom újraépitésére. Az építés már javában folyt, mikor a pápa meghalt, aki az egész vállalkozásnak a lelke volt. Ötven évvel később II.-ik Gyula pápa Bramantet bizta meg a munka folytatásával, aki a templom alaprajzául az egyenlő-karú görög keresztet választotta. Ő tervezte az óriási kupolát a templom közepére és ezenkívül a kereszt négy kiszökelésére egyet-egyet. Bramante életének végén segítségére volt neki Sangallo. Halála után a templom felépítésén még sokan dolgoztak. Így Raffael. Fra Giocondo da Verona, Baltazaro Peruzzi, akiknek mindegyike változtatott valamit a formán. Végre 1546-ban jött Michel Angelo, aki visszatért

Bramante eszméjéhez és nagy erővel fogott hozzá a mű befejezéséhez. Ő tervezte a kupolát mai alakjában, de ő maga már nem láthatta tervének megtestülését. Művét Vignola fejezte be. Latin kereszt alakot adott a templomnak, sőt Madernával a templom elé csarnokot épített, mely homlokzatul szolgál.

A templom belsejének nagyszerűsége valóban méltó a külsőhöz. Mindent el nem mondhatok, amit én ott láttam, de lehetetlen egy két dolgot említés nélkül hagyni.

Első sorban a képek azok, melyek igen figyelemreméltók. Bámulatosak, már csak azért is, mert majdnem kivétel nélkül mind mozaik művek. Szépségükkel felülmulnak minden más technikával készült képet. A színek üdék, intenzívek; nem éri utól semmiféle festék ebben a tulajdonságban. Ezek a műre-mek a vatikáni mozaik-műhelyben készülnek. Egy kép készítése (mely rendesen pontos másolata valamelyik régi nagy mester alkotásának) néha 40—45 évig is eltart. Nagy is azután az értékük. Tartósságukat örökkévalóknak tartják.

Jellemzők a templom belsejére (mint

általában egész Olaszországban) — a siremlékek. Ezeknek pompája káprázatos. Barokk izlésben épült valamennyi, amely sokszor szeretlen példákat mutat. P. o. akkora hatalmas drapériákat, függönyöket, sőt fellegeket láttunk — márványból kifaragva, hogy előállításukhoz valóságos sziklák kellettek. Milyen stíltelen azután p. o. egy ilyen márvány csipkemandő! Hiszen ha ez lezuhanna, bizony kényelmesen agyonlapithatna egy-két embert.

Szerencsénk volt. Ünnepi nagy misét hallhattunk. Épen akkor kezdődött, mikor már jóformán mindent megnéztünk és kifáradt a szemünk a bámulásba.

A mise nagy szertartásossággal ment végbe. Engem persze csak az ének érdekelt, melynél szebbet, nyugodt lélekkel mondhatom, nem hallottam még soha. Kis énekkar ugyan, de mindegyik tagja művész lehetne bármelyik operában. Vegyes kar. A szoprán és alt csoportnak felnőtt férfiak az oszlopai (amilyenekről már Assisiben meséltem) de már gyermekeket is alkalmaznak. Ezeket az utóbbiakat ugyan nem szeretik, mert mire sikerül betanítani a gyermekeket, akkorra ezek-

nek a hangja már megváltozik, úgy, hogy nem használhatják többet. Pedig a mostani modern pápa csakis a tiszta gyermekkort akarja megengedni, azokat a felnőtt szoprán énekeseket csak halálukig tűri meg. Ha ezek elhaltak, nem engedi őket ugyanolyanokkal pótolni.

Képzelteri, micsoda énekkar lehet ez ! Annyi különféle hang együtt, az a sokféle szín összeolvastva. Nem közetről hallgattam a misét. Egy oldalkápolnába mentem és ott meghuzódtam egy szósékben. Onnan élveztem.

Amint az óriási oszlopok között bujkálva jutnak a hangok az ember füléhez, valami csodálatos érzést keltenek a lélekben. Nem tudja az ember, a kupola veri-e vissza azokat és a magasságból hallja-e a zengést; vagy pedig a földalatti kriptákból zugnak-e ki a különös akkordok ? — Néha, mintha nem is hallana az ember hangot. Susog a kar. Csak sejtve érezzük, mint a mező illatot. Néha meg mintha menydörgést, égzengést hallana. Mintha minden pillér, minden oszlop és hajlás visszhangzana, szólna, harsogna. Néha egyes hangokat is észrevesz az ember. Ezeknek szépsége

szinte leirhatatlan. Nem lehet velők betelni. Amint azok kiválnak néha az összhangból és egy darabig vezetve a szólamot, megint beleolvadnak lágyan a karba, olyan hatást keltenek, mint mikor fény cikázik végig a templomon, belopózva a kupola ablakán és végigsimogatja a nagy templom-falak óriási felületeit; a színesebb dolgok kicsillognak egy pillanatra a színakkordból, világítanak is egy rövidke ideig, azután beleolvadnak ismét a szürke környezetbe.

*

Róma, 1908. július 7.

Ma roppant érdekes dolog történt a mi társaságunkkal.

Tegnap táviratot kaptunk a sinai kolóniától, hogy ma estére az anconai hajón legyünk, mert utazunk baza — nagy Magyarországra. Ugy hatott ránk ez a telegramm, mint valami menykőcsapás, mert római tartózkodásunkból két napot rabolt volna el azonnali utazásunk. Képzelteri, mennyire ingerültek voltunk mindannyian a sienaiakra. Sokan azt akarták kivinni, hogy csak azért is maradjunk még Rómában pár napig és menjenek ők egyedül haza. De többen a mellé a felfogás mellé állottunk, hogy cselekedjünk a távirat értelmében és utazzunk el a ma déli gyorsvonattal, hogy estére már Anconában lehessünk.

Elhatároztuk tehát az elutazást.

Vonatunknak pont déli 12 órakor kellett indulni. Kimentünk hát a Borghesi kertbe sétálni, hogy a várakozási időt kellemesebbé tegyük. Itt persze kitűnően éreztük magunkat. Sokáig elidőztünk tehát, úgy, hogy jó előrehaladt már az idő, mikor bementünk a városba, hogy még egy-két emléktárgyat vásároljunk, mielőtt elhagynánk Rómát.

Én is vettem két könyvet azzal a szándékkal, hogy majd otthon olvasgatom és így gyakorlom az olasz nyelvet. Amicis : »Cuore«-ját és G. Annunzio : »La Nave«-ját szereztem meg, elég drágán. Nagyon örültem nekik, különösen pedig az utóbbinak, mely a könyvnyomdai iparnak valóságos remeke volt. Pompás papíron, gyönyörű címtáblával, igazán szép, művészi szövegdiszkekkel. Olyan fejléceket és záró-diszket ritkán láttam, amilyenekkel a könyv ékesítve volt. Maga a nyomás is különleges, nem hétköznapi volt.

Boldogan rohantam haza kincseimmal a Vaticanba, a hol a zárdánk volt. A társaim már javában ebédeltek. Én is leültem és ugyancsak siettem az evéssel, hogy a vonat-

ról valahogy le ne maradjak. Végre felkészültünk, szépen elbúcsúztunk az apáctól és tízenegy óra táján elindultunk.

A hölgyek carozzán mentek, mi pedig villamoson. Én utolsónak maradtam és egyedül ültem egy kocsiban, örvendezve szép könyveimnek, amelyek szerényen feküdtek uti-zsákomon, a honnan szépen kinézhettek a villamosról, mert jóval magasabban feküdtek, mint a nyitott ablak. Én is kibámultam a kocsiból, semmi rosszat nem gondolva. Hát a mint egyszer a zsákomra pillantok, látom, hogy nincsenek rajta a könyvek. Az én féltve őrzött jószágaim eltűntek! Biztosan kikiváncoztak a Corsora, ki az utcára. És amint rázta őket a villanyos, lecsusztak az ablak szélére és egy őrizetlen pillanatban leugrottak.

Képzelheti rémületemet! Nem törődtem semmivel, azzal sem, hogy a villamos örülten rohant és én az életemmel játszom, leugrottam utánuk a kocsiról és rohantam vissza a villamos vonal mentén, hogy megcsipjem a szőkevényeket. De hiába kockáztattam az életemet, mert nem találtam rájuk.

Kénytelen voltam felugrani a következő

villanyosra, mert az idő nagyon előrehaladt. Mikor az állomás közelébe értem, dördülést hallottam. Az Angyal-várban lőttek, ezzel jelzik a delet. Megrémültem. — Istenem, hisz a vonatom 12 órakor indul! Idegesen néztem az állomás órájára és borzalom! az is 12-öt mutatott!

Hej, hogy rohantam én ki az éttermen keresztül, a bámuló vendégek között ki a perronra!

Még olyan futást az utolsó olympiai verseny óta világ nem látott! Kinn a perronon ráordítottam az első urra, akit megláttam: — »melyik vonat megy Anconába?!« — Szegény igen megrémült, ijedtében nem is tudott azonnal felelni. Csak hebegett. De végre megértettem, hogy azt mondja: »ő nem tudja, mert nem vasuti, de kérdezzek meg egy állomási szolgát.« Meg is pillantottam egyet, rá is csaptam azonnal, mint a vércse a vérbre: hol van az anconai vonat?!« — Az pedig kivette zsebéből a kezét és nyugodtan mutatott egy füstölő vonatra, mely méltóságos robajjal zakatolt ki a pályaudvar üveg-tetője alól és csak annyit mondott: »e partito.«

Oh én tudtam jól, mit jelent ez az olasz szócska és megsemmisülten meredtem magam elé. A vonat »partito.« — Az egész társaság pedig rajta, viszi a jegyeimet és engem egyedül itt hagy üres zsebbel ebben a maccaróni faló országban, annak is a kellős közepében. Nagyon elkeseredtem. Az arezzói napernyőm elveszett, a könyveim oda vannak, nem marad más hátra, mint a más tulajdonát képező parapli alatt gyalog neki indulni és megkerülni az Adriai tengert, ami igen szép mulatság. A cipőmre néztem. Még jó talpa volt. Gondoltam — kibirja majd az utat. Hogy én kibirom-e? az eszembe sem jutott.

Már indulni kezdtem kifelé, hogy megkezdem a nagy utat, mikor magyar szót hallottam. Ez megállított. Tisztán értettem: »Nézzétek ott az öreget, milyen kétségbeesett arcot vág!« Erre nevetés keletkezett, majd női hangokat hallottam, arra fordítottam a fejemet, hát láttam, hogy az egész társaság ott állott a perron egy zugában integetve a kisebbedő anconai vonat után és mulatva azon a baleseten, ami mindnyájunkat ért.

Lemaradtak ők is. Áldottam is magamban az Istent érte!

Merje még valaki azt mondani, hogy az olasz vasutak nem pontosak! Nyakon vágom. Pontosabbak, mint ahogy illenék lenni.

Hamar kibékültünk azért szerencsétlenségünkkel. Megvigasztalt minket az, hogy egy nappal tovább maradunk Rómában.

Visszavonultunk a zárdába, ahol az apácák szeliden csufolódva fogadtak. Örültek, hogy még ott maradunk, mert a kedves nővérek megszerettek minket. Meg is mondták nekünk, amire mindnyájan, különösen pedig Berci, igen büszkéek valánk.

*

Délután természetesen folytattuk a műemlékek tanulmányozását. Mintha semmi sem történt volna.

Rómának mindenesetre egyik híressége a Vatican és ennek gyűjteményei.

A sixtusi kápolna vezeti be ezeknek sorát. Itt, amint tudja, Miche! Angelo freskói dominálnak. Ezeknek szépségét megbámulni lehet, de elmondani — nem.

Tovább haldva, nagyon sok lépcső után

után Raffaello Santi-nak a stanzáihoz jutunk. Ezek még teljesen ép freskók és abból az időből valók, mikor a mester művészetének delén állott. Részletesen nem beszélek róluk, csak megemlítem azokat a tárgyakat, amelyekkel ezek a képek foglalkoznak. »Borç o égése« — »Nagy Károly megkoronázása« — »Disputa« — »A Parnasszus« — »Az athéni iskola« — »Attila Róma előtt« — »Constantin győzelme« — »Constantin keresztelése,« — No ezek a főbbek. Hogy nagyon szépek, mondanom sem kell, legtöbbjét másolatok után úgy is ismeri.

A stanzák folytatása a loggiák. Szintén Raffael munkája, de én itt semmi különöse: nem talállok. Figurális kompozíció itt nincs is, csupa diszités az egész.

A vatikáni képtár gazdagsága nem a képek sokaságában, mint azoknak szépségében és értékében van. A kép kevés itt, de a legnagyobb mesterek neveivel találkozhatunk. Nekem mégis egy ismeretlen nevű mester képe tetszett meg. Quercino: »Magdolná«ja. Azt ábrázolja, mikor a szerelmes asszony eljön husvét-hétfő virradóján, hogy halottját láthassa,

bebalzsamozza és a sirt üresen találja. Micsoda végtelen bánat van azon az asszonyi arcon! Hogyne, még holttestét is elvesztette!

Én ezt a képet néztem legtovább.

Van modern gyűjtemény is. Majdnem minden képe az ujabbkori martirhalálokat ábrázolja. Nagyon szép képek. —

No már sok mindent láttunk, talán el is fáradtunk, hát jerünk sétálni. Ugy is szép az este nagyon, a Janiculum séta-utja meg gyönyörű. Persze csak képzeletben vihettem magammal, mert a valóságban ezt a sétát az utitársnőmmel tettem meg, mert kölcsönös előítéleteink dacára szerettünk együtt lenni. Tehát most is együtt mentünk fel a Janiculumra.

Csendesen beszélgetve ballgattunk a pálmaligeten át a hegygerinc szélére, ahol az isteni kilátás némává tett minket. Nem lehetett ott másra figyelni, mint a »város«-ra, melyet egész szépségében láttunk magunk alatt. A nap már lement, de az ég még fényes rózsaszín volt, amelyből szinte vakítva ragyogtak ki Róma fehér épületei. Csak az Angyal-vár volt fekete. Mint valami nagy sir.

Hiszen az is. És olyannak látszott az egész Róma, mint egy olyan asszony, aki valamikor nagyon szép volt, de már arca ráncos és most kendőzi magát. Az új, modern épületek éppen olyanok a többi pusztuló ház között, mint a fakuló arcra tett pirosító. Alatta romlik tovább minden. Rom lett már Róma, de még féltve őrzik és látszólag most is az, ami volt, az »örökké ifjú város«. -- Ilyennek kell még mutatni a világnak, az idegeneknek. Hisz idegen pénzből él tetemes része. Ezért nem omolhat össze a forum, ezért áll még szt. Péter temploma, a sok csoda mind, tartják őket, mint a komédiásokat, akikkel pénzt lehet harácsolni. Talán az ég rózsaszíne is mesterséges. Azért csinálta az olasz, mert így hatásosabb a panoráma.

Szegény szent város . . . Szegény Róma! —

*

Róma, 1908. július 8.

Nem lehet Rómát Michel Angelo említése nélkül elhagyni. Művei, melyek itt vannak, szinte elhomályosítanak minden mást. Nem versenyezhet az ő művészetével semmi. Aki látta a szent Péter-templomot, a sixtusi kápolnát, a Pietát, Mózes — az nem fog többé megszabadulni attól a varázstól, amelyet benne ezek a művek keltettek.

A Mózesről lehetetlen nem beszélni, mert egész utam legszebb momentuma az a két óra volt, amit ez előtt a szobor előtt ülve és ezt a műalkotást bámulva — töltöttem.

Nagyobb hatást rám eddig még egyik műresem sem tett, mint ez.

Én ha Michel Angelot el akarom magamnak képzelni, mindig a Mózesra gondolok.

Láttam pedig elég arcképet róla, de hiába, egy sem maradt meg emlékezetemben, mindig csak Mózeset látom. Ez ő, — Michel Angelo maga!

Ha az arcvonások és a test nem is az ő arcának és alkatának másolatai, de az a lélek, amely Mózesről sugárzik le, mindenesetre az övé. Telhetetlen, megalkudni nem tudó lélek. Annyira elbizakodott, hogy Istennek hiszi magát. Ugy is tesz, mint a bibliai Ur, aki miután megformálta agyagból az embert, rálehelt — lelkéből adva lelket művének. Michel Angelo is művészi ihlettségében eltelve, teremtményének szinte határtalan erejével, izgatottan ráüt kalapácsával alkotására és felindulva kiált rá: »Szólalj hát meg Mózes!«

Valóban csak ez hiányzik még ebből a szoborból. Máskülönben él ez. Amint ott ül az a hatalmas alak, szinte fél az ember, hogy azonnal megmozdul. Én M. Angelonak véelve őt, nem is várhattam mást, minthogy azonnal felugrik, egy márványtömbhöz rohan és farnagyi kezdi azt. Hatalmas ütésekkel, mint a művészhistória mondja, felülről kezdve, le,

egész az alak talapzatáig, nagy sikokban haladva, nagy márványdarabokat pattantva le, faragja ki a szobrot, saját szavaival: »kihámozza az eszmét a kőből, mely minden kőtuskóban benne van, csak tudni kell azt kifejteni belőle.« — És ő tudta is.

*

A „Villám“ hajó fedélzetén, 1908. júl. 9.

Megyünk hazafelé.

Vége van a szép napoknak.

Tegnap a déli gyorsvonattal indultunk el Rómából.

Az ut Anconáig meglehetősen unalmas volt, nem történt semmi különös.

Annál inkább részünk volt Anconában a nem éppen kellemes, de említésre mindenképpen méltó dolgoknak.

Mikor odaértünk, a társaság egyik része a tengeri fürdőbe ment, hogy még egyszer megfürödjön a sós vízben. Egy-két társunkat azonban megkértük, hogy menjenek abba a hotelbe, ahol idejövet szállva voltunk, hogy szobákat foglaljanak le számunkra, mert igen el voltunk fáradva és a hajó csak másnap reggel indult.

Szükségünk volt tehát az éjszakai nyugalomra

A fürdőző kompánia igen jól érezte magát a sós vízben. Jókedvűen lubickolt a vízben, mely langyos volt. Béla a nyílt tengerre is kiuszott egy darabon. De a mulatozás csakhamar véget ért.

Visszajöttek a szálláscsinálók azzal a rémhirrel, hogy nincsen szoba, nincsen szállás, a sienai társaink pedig a tegnap esti vonattal elutaztak.

Ennyi rossz hír már sok volt egyszerre. Hej, hogy ugráltak ki a fürdőzők a jó vízből, mikor a veszedelemről hallottak. A hölgyek olyan hamar öltöztek fel, hogy talán rekordot nyerhettek volna az öltözködés terén.

Mindnyájan ijedten ostromoltuk a szálláskeresőket, miért nincsen szállás?! Felvilágosítottak bennünket. A katonaság u. i. valami gyakorlatot tart, megszállotta az egész várost és minden helyet elfoglalt.

Busan ballagtunk a városba, töprengve azon, miképen oldjuk meg a szálláskérdést? Az egyik rész átvirrasztani akarta az éjszákát, a másik visszaakart menni a vasuti álmásra és a várótermeket megszállni. Egyik

terv sem tetszett. Különösen szegény hölgyeinket sajnáltuk. Mindenki azon gondolkozott, hogy legalább nekik, hogy kéne szobákat keríteni? Én azután magamra vállaltam (mint aki valamennyire el tud boldogulni az olaszokkal), hogy mindenképen szerzek szállást.

Találtam is hotelt, ahol volt még egy pár el nem foglalt szoba. Nosza elkezdődtek a tárgyalások a kapzsi szállodással, aki visszaélve szorult helyzetünkkel, igen magas árakat követelt cameraiért. Egész csuda veszekedés volt az, amit mi ott véghez vittünk. Végre sikerült (sok pénzért) annyi helyet kierőszakolni, hogy két személy kivételével az egész társaság helyet kapott. Az a két személy pedig Berci volt, meg én.

Mi ketten azután »nyugodalmas jó éjszakát« kívánva társainknak, el is mentünk a hotelből, tanakodva azon, hogy töltsünk el egy éjszakát, ilyen vad, idegen városban. Keresünk egy vendéglőt — vélte Berci addig majd ott ülünk, míg ki nem dobnak.

Találtunk is egy kurtakocsmát. Igen megtetszett nekünk, betértünk hát. Vacsoráltunk (tengeri halakat) és csendesén pityizáltunk.

Volt ott csinos menyecske is, a vendéglős felesége, hát időpusztítási szempontból elkezdtem neki kurizálni. Nagyokat mulatott a hamis az én olasz beszédemen, tetszett neki nagyon. A koszt volt a beszéd-tárgy. Én megtanultam a macaroni készítést, ő pedig viszont a savanyu-káposzta fabrikálásának mikéntjével ösmerkedett meg. Csak az volt a baj, hogy nem tudtam megértetni vele, hogy voltaképen mi is az a káposzta. Nem tudtam az olasz jelentését. És úgy lehet, hogy az én gastronómiai előadásom nyomán csizmatalpat savanyit be majd kedves életepárjának. Válgék egészségére!

No a koresmát becsukták, nem maradhattunk ott, mentünk tovább. Egy darabig kóboroltunk tovább az utcákon, de azután mégis behuzódtunk egy nyitott kávéházba. Elvertük az időt éjfélt után egy óráig. Itt azzal mulattunk, hogy a pincérekkel előhordattunk minden olasz lapot és tudós képpel végig lapoztuk valamennyit. Már nem volt vendég rajtunk kívül. A pincérek ugyancsak ásitoztak és tudom, hogy magukban a pokolra kívántak minket, akik megrablói voltunk az ő éjszakai

nyugalmunknak. Mi nem vettük észre a boszus pillantásokat, rendületlenül tanulmányoztuk az ujságokat és nem mutattunk semmiféle hajlandóságot a fizetésre és a távozásra. Végre tapintatosan úgy figyelmeztettek bennünket arra, hogy jó lenne már kotródni, hogy eloltották az összes lámpákat és mi sötétben maradtunk. Ezt a gyöngéd célzást megértettük, és ruganyos léptekkel távoztunk.

Nem tudtunk már mit csinálni, hát lementünk a kikötőbe.

Itt sétálgattunk egy darabig, de mert én nagyon elvoltam fáradva, leültem egy lépcsőre mely a tenger vizéhez vezetett, azzal a titkolt szándékkal, hogy majd szunditok egy kicsit. Nem mertem ezt bevallani Bercinek. Ő félt attól, hogy én elalszom, ő egyedül marad ébren és valami baja lesz. Attól tartott, hogy ezen a különös helyen vagy leütik, vagy a vízbe lökik. De biz én leterítettem a galléromat a lépcsőkre és elhelyezkedtem valahogy a kemény gránit kövön. Nem valami kényelmes hely volt biz ez, de én meg voltam elégedve. Isteni éjszaka volt. A csillagok szelid fénnel ragyogtak és nézegették magukat a

tengerben, mely halk locsogással nyaldosta a lépcső alját. Tőlünk egy pár lépésre csolnak ringott a vizen, benne aludt a gazdája. Nagyon irigyeltem. Számláltuk az óraütéseket, mennyi negyedóra van még reggelig? Vig társaság jött le a partra, két hölgy, két ur. Felköltötték a csolnakost, beszállottak a bárkába és kieveztek az öbölbe. Sokáig hallgattam az evező csapkodását, a vidám női hangokat, azután csend lett mindenütt. Nagy csend. — Elszunnyadtam. »Te öreg, valaki jön« — riasztott fel Berci szendergéséből. Nem feleltem, mintha nem is hallottam volna.

— Jön valaki — ismételte rémülten és megrázott, nem is nyugodott meg addig, míg rá nem hagytam, hogy : »jön«, amiről aztán tudhatta, hogy nem alszom. Megint elaludtam, megint felzavart. Így ment ez sokáig, úgy, hogy nekem egy nyugodt pillanatom nem volt. Végre meguntam a dolgot, otthagytam a nem túl puha ágyat és megint sétálásba fogtunk. Így virradt ránk a reggel.

Hat órakor felmentünk a szállóba, felzavartuk a társaságot és leballagtunk a kikötőbe. Hét óra után indult a »Villám.« Örül-

tünk is, nem is, mikor Olaszországból csak egy keskeny vonalat láttunk a horizonton.

Nem voltam túl álmos. A friss, pompás tengeri levegő kifujta a fejemből a fáradtságot. Kiállottam a hajó orrára, néztem, hogy hasítja hajónk a fehér habos tengert. Megtalált az utitársnőm is, azután ketten bámultuk a mérhetetlen vizeket.

A tenger imponáló, hatalmas víztömeg. Végtelenségében olyan semmiségnek tetszik a hajónk, mint valami piciny pont a levegő-égben.

A horizonton sós párákkal van teli a levegő. Ugy, hogy ködbe vész ott a láthatár, a hol az ég belefut a nagy vizekbe. Néha a messzeségben apró, fehér pontok jelennek meg. Bárák vitorlái azok, melyek szinte fénylenek a nap tűzében. Ugy elnéztük őket, hogy merül fel egy-egy a fodros vízből, mint bontakozik a bárka alakja is elő. Benne emberek vannak, hangtalanul tesznek-vesznek, forgatják a vitorlát, melyet jókedvűen duzzaszt a tengeri szellő.

A tenger színéről sokat irtak már. Mindenki, aki csak látta, nem győzi eléggé di-

csérni. Méltán, mert nem lehet annak a szépségével betelni.

: Ez három szinből van összerakva. Az egyik magának a víznek saját-szine. A roppant mélységű víztömegnek valami csodálatos szép sárga szine van, a melyet a benne levő anyagok sajátossá tesznek. A másik szín fehér, mint a tajték. A hullámfodrok és összeverődött habok alkotják ezt, amelyben apró légbuborékok játszanak, mintha apró gyöngyszemek volnának. A harmadik kék. Az égnek mély kéksége.

Ezek hárman viaskodnak a hatalomért örökké egymással. De birni egymással nem tudnak.

A sárga, ez a legbüszkébb. A legkevélyebb. Nem is igen mutogatja magát. Sokszor meg is csalja az embert azzal, hogy talán nincs is. De megrontja az ég örömét, zölddé teszi a kék színét, ezerféleképen variálva a szerint, ahogy a nap megtörik a locsogó hullámokon. A fehér habokkal egyszerűen bánik el. Ezek a fürge legénykék szeretik pedig mutogatni magukat. Ott ülnek, ott ugrálnak fehéren ragyogva minden hullám hátán. Mindenütt ők

szeretnének az urak lenni. A tenger színét semmibe sem veszik. De a mélység egyszerűen elnyeli őket. Az ég harcol legszívesebben az ő színének diadaláért. Mindig résen van. Ráborul éjjel a feketeségével, reggel a hajnal pírjával, nappal kékségével a nagy vízfelületre. Mint valami óriási lepel. Ezt azután tépdeszik, örökösen felszakítják a sárga vizatomok, a fürgé fehér habok. Ki is tép belőle egy-egy hullám egy sötétebb darabot, de mihelyt elsimult, az ég azonnal ráterül és kényszeríti, hogy az a makacs foltocska újra az ő színét vegye fel.

Ennek a három színnek az örökös küzdelméből keletkezik a »tenger színe«, melyről minden költő énekelt. A fülemüle szavu és a verébhang is.

Kongatnak.

A hajón sürgés forgás keletkezik. Hajós legények futkosnak fel és alá a földélzeten, köteleket feszítenek ki. A kapitány a gépészre veszekszik, megcsörrennek a horgony láncai, erősebben zakatol a gép — partot jeleznek.

Tehát még két óra és én — otthon le-

szek. Vége a fényes napsugaras napoknak. Elkövetkezik a köd, a szürkesség, a mibe én én most belátni meg nem tudok. A vidám gondnélküli órák után küzdelmes napok következnek. És miért? Mért kell nekem kinlódni? Nem tudom . . . Szeretném megkérdezni a tengert, a habokat, az eget, miért tülekednek egymással? Mit akarnak? Ugy vélem, nem tudnák megmondani? Maga sem tudná kicsiny hugom. Azért nem is kérdezem.

Egy kis madár szállott le pihegve az egyik árbocfára. Szegényke nagyon elfáradhatott, ha még tovább kell repülnie, nem talál pihenő helyet, nem bírja el a szárnya és belehull a tengerbe. Most olyan boldogan csicsereg szegény. Ő talán nem kérdezné azt amit én, örül a kis nyomorult, hogy él.

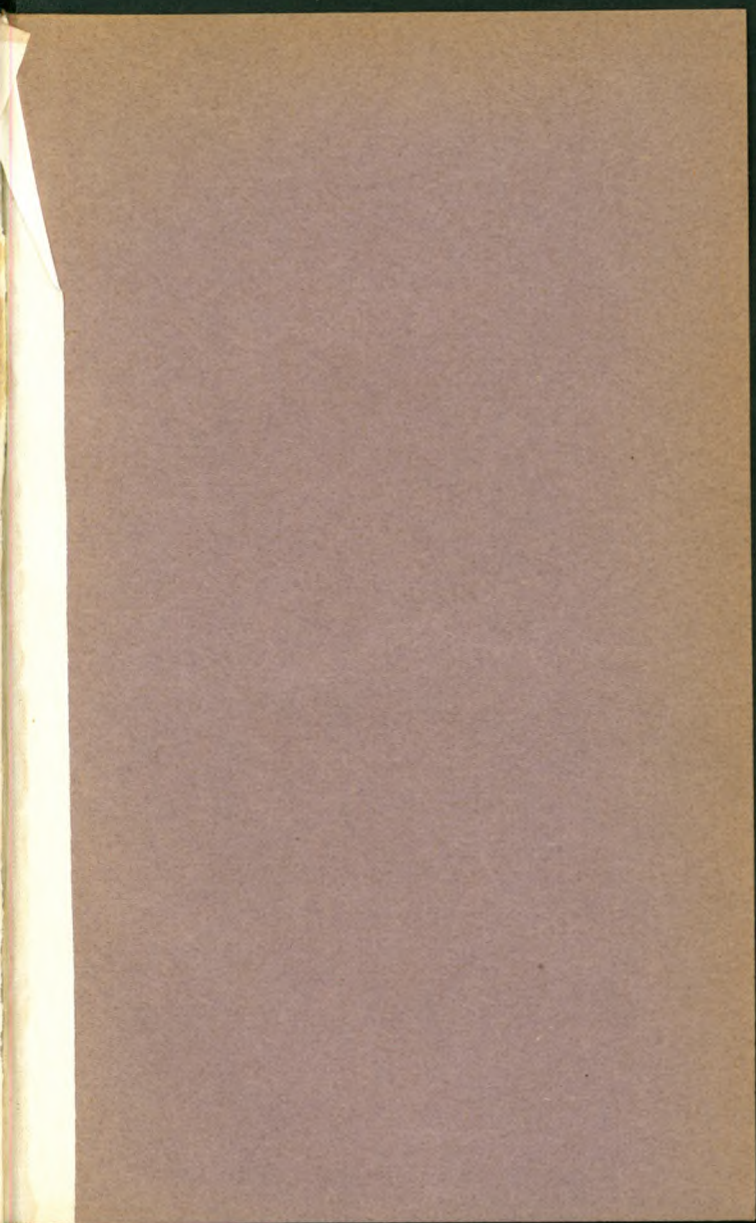
Hát én is mást kérdezek magától.

Mondja csak! — Van-e virágos kertje? Van-e benne sok virág? És ha majd megke-reshetem, ad-e a kertjéből egy apró százszorszépet?

Addig is, míg láthatom és virágját megkaphatom — Isten áldja lelkem . . .

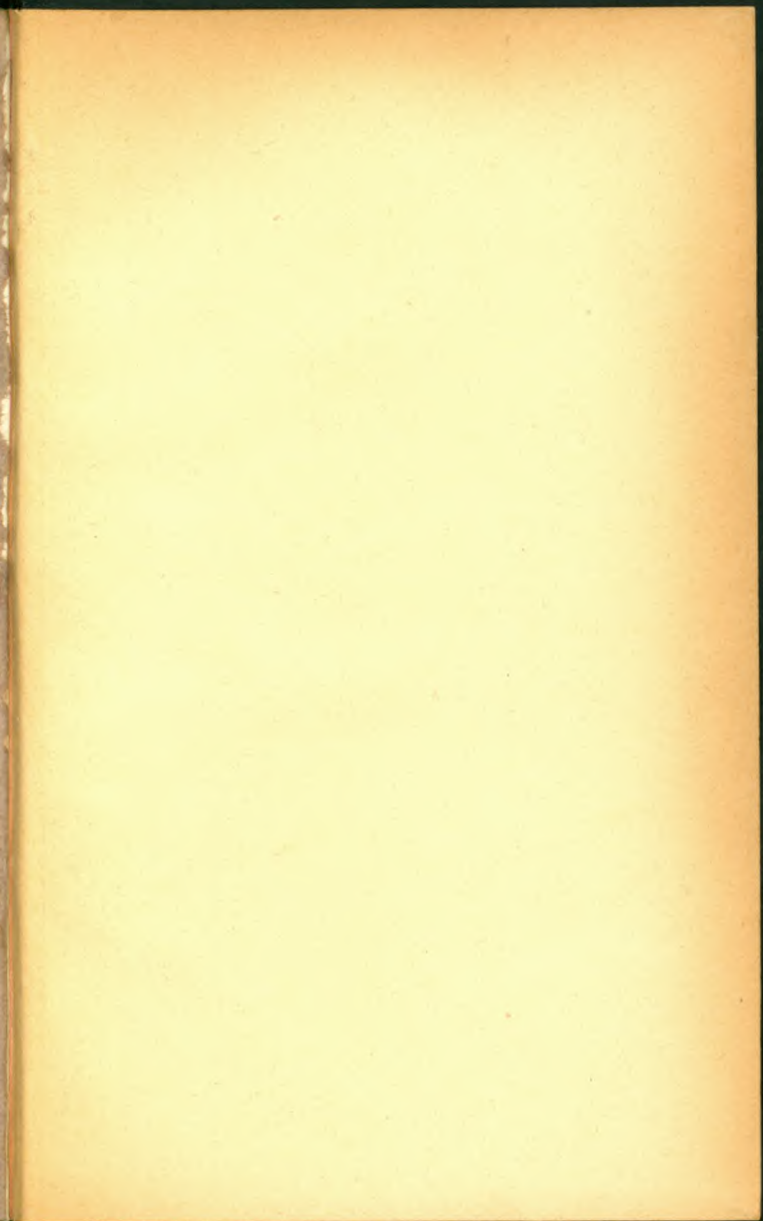
(Vége).

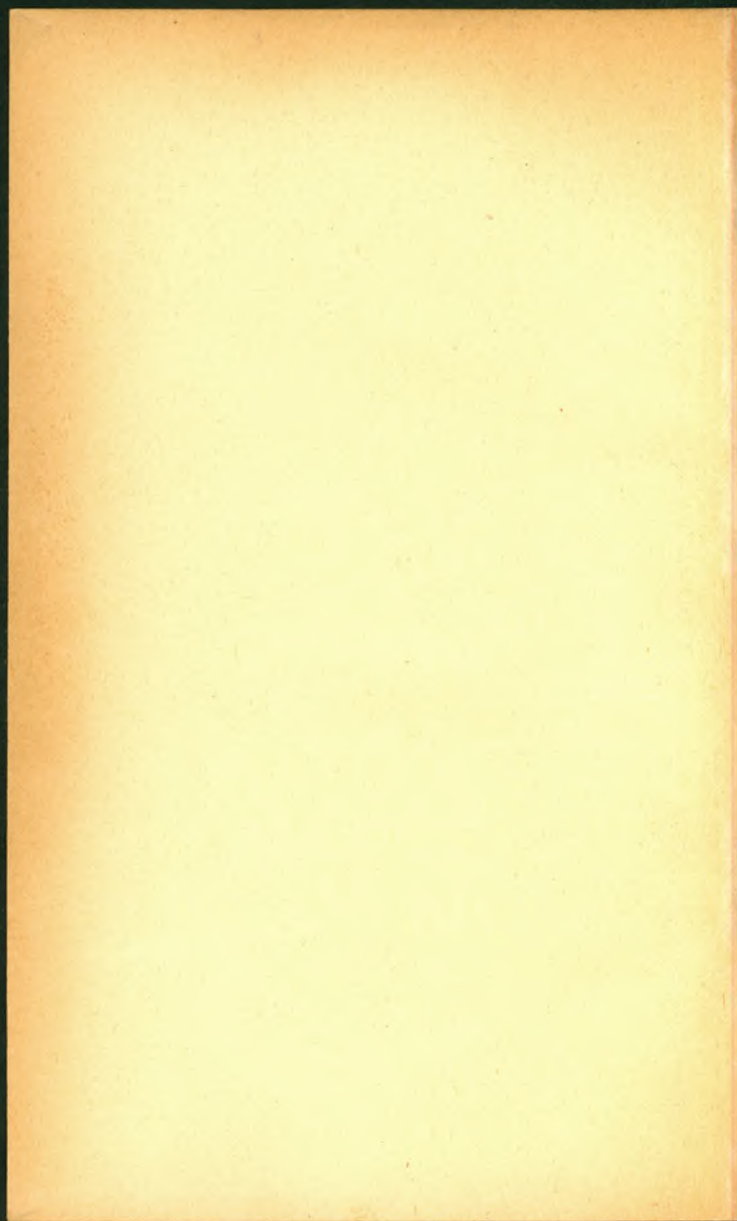

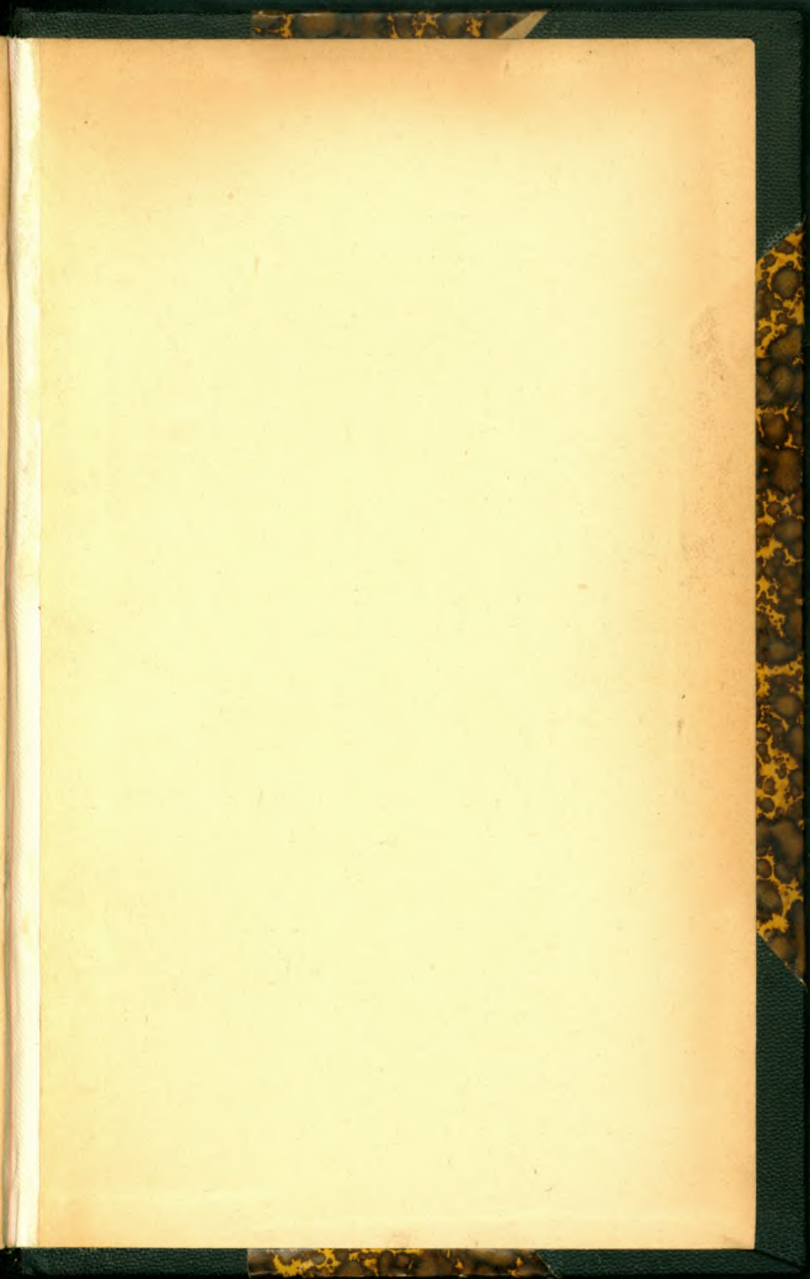

DINKGREVE NÁNDOR
NYOMDAI INTÉZETE
CELLDÖMÖLE, Vas m.

FÁBIÁN

Olaszországi

levelek

N. M.